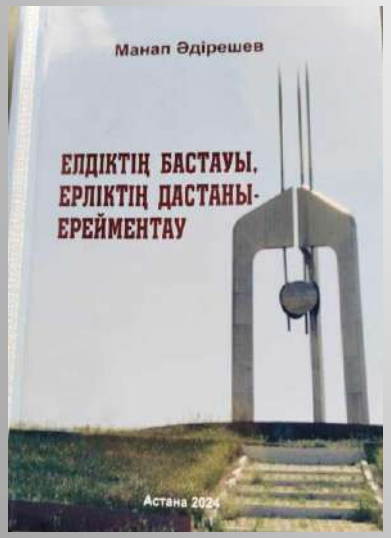

Ерейментау ауданының құрметті азаматы,
“Үздік өлкетанушы” төс белгісінің иегері
Әдірешев Манап Бектасұлының
“Елдіктің бастауы, ерліктің дастаны-
Ерейментау” атты кітабының
тұсау кесері

Шығармашылығы

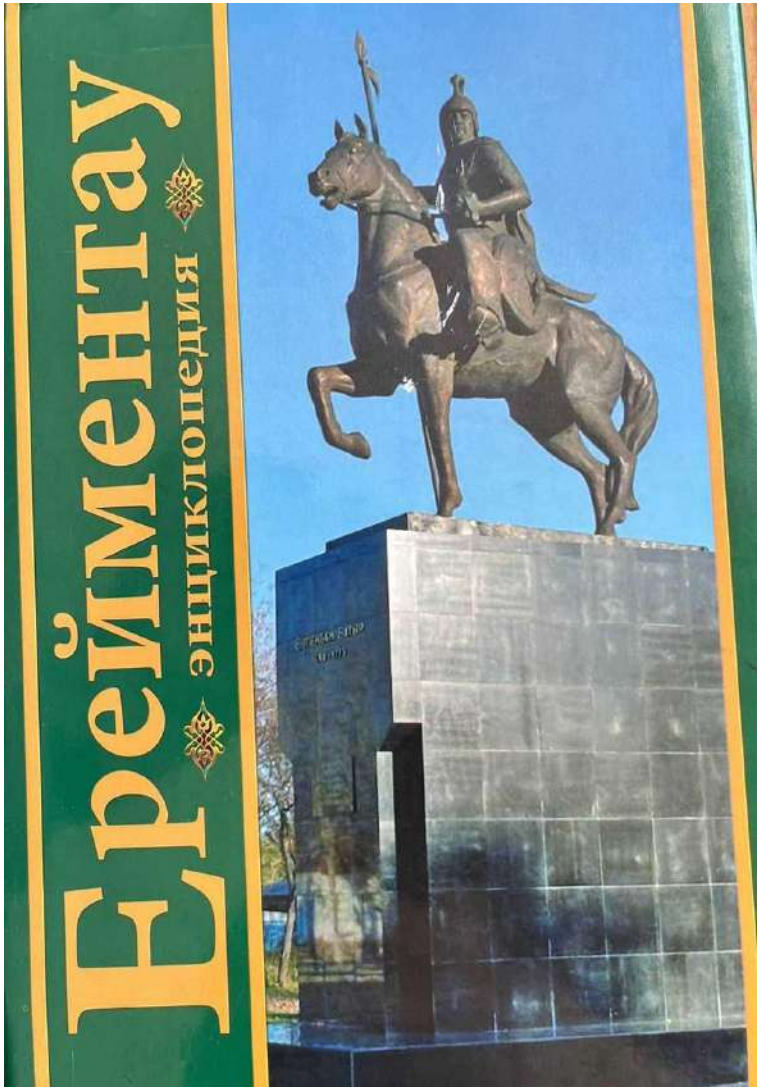

Ерейментау энциклопедиясы Құрастырған М.Б.Әдірешев. – Павлодар: “ЭКО” баспаханасы, 2014.-384б.

Ерейменім-мерейлі елім, ән-жырым!
Құрастырғандар: М.Б.Әдірешев, С.Байболсын
Мұқабадағы суретті салған: С.Жылқыбаев
Астана: 2009.-176б.

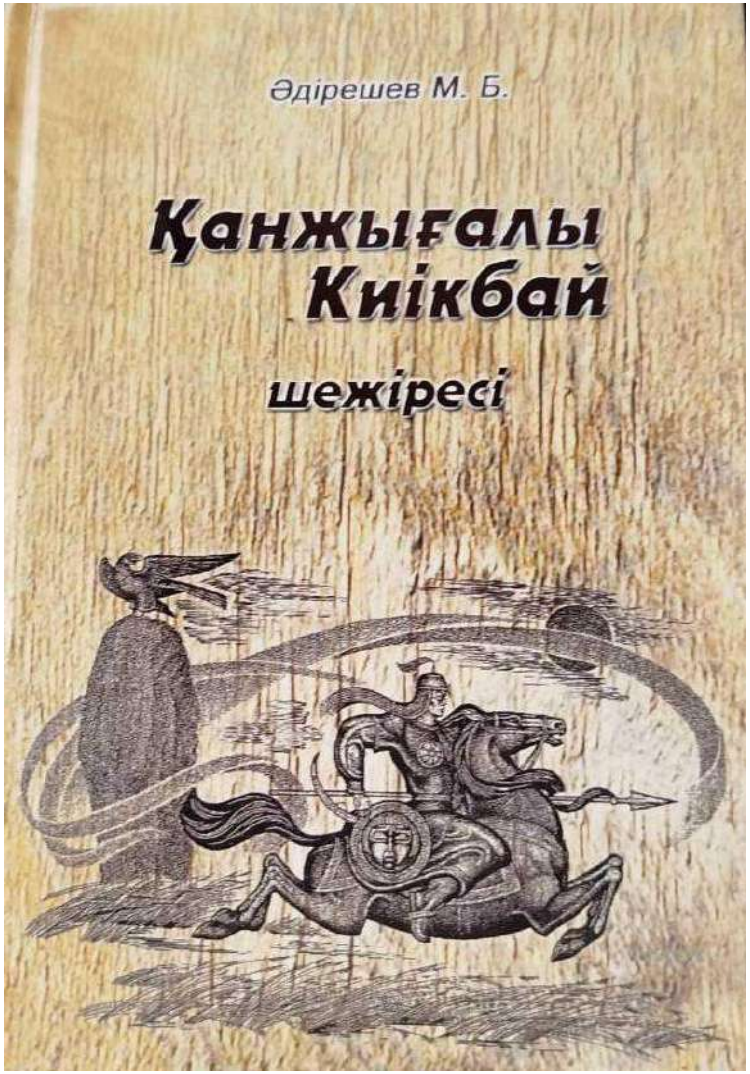

Қанжығалы Киікбай шежіресі Құрастырған М.Б.Әдірешев. – Павлодар: ЖК “Сытина Н.И.” баспаханасы, 2016.-106б.

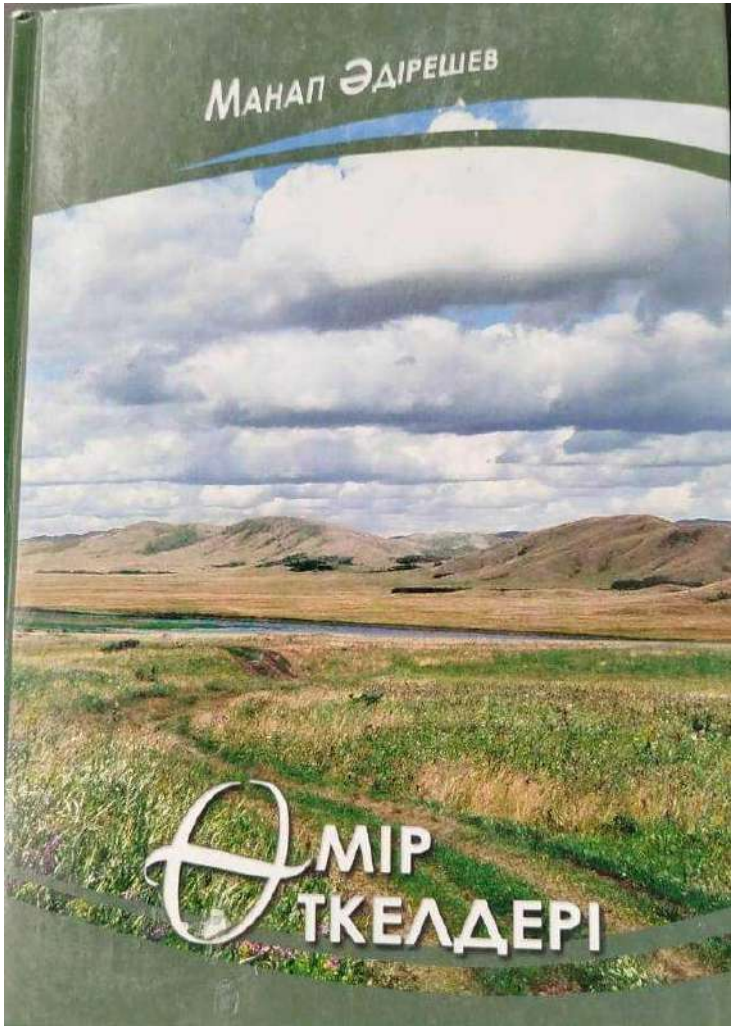

Өмір өткелдері:
Анамның естеліктерінің негізінде
Құрастырған: М.Б.Әдірешев
Павлодар: - ЖК “СытинаН.И.”
баспаханасы 2016.-78б.

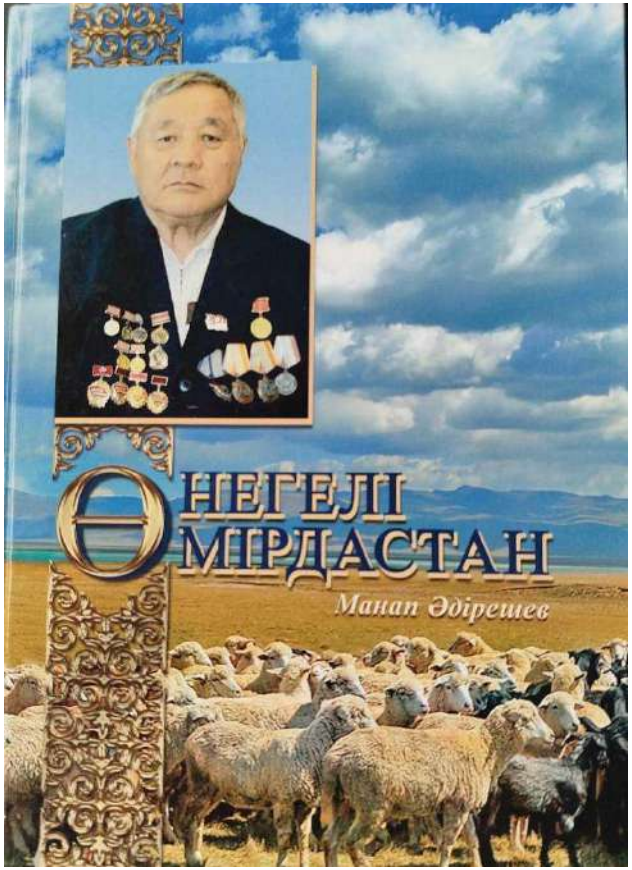

Өнегелі өмірдастан
Құрастырған:М.Б.Әдірешев
Павлодар,2022.- 108 б.

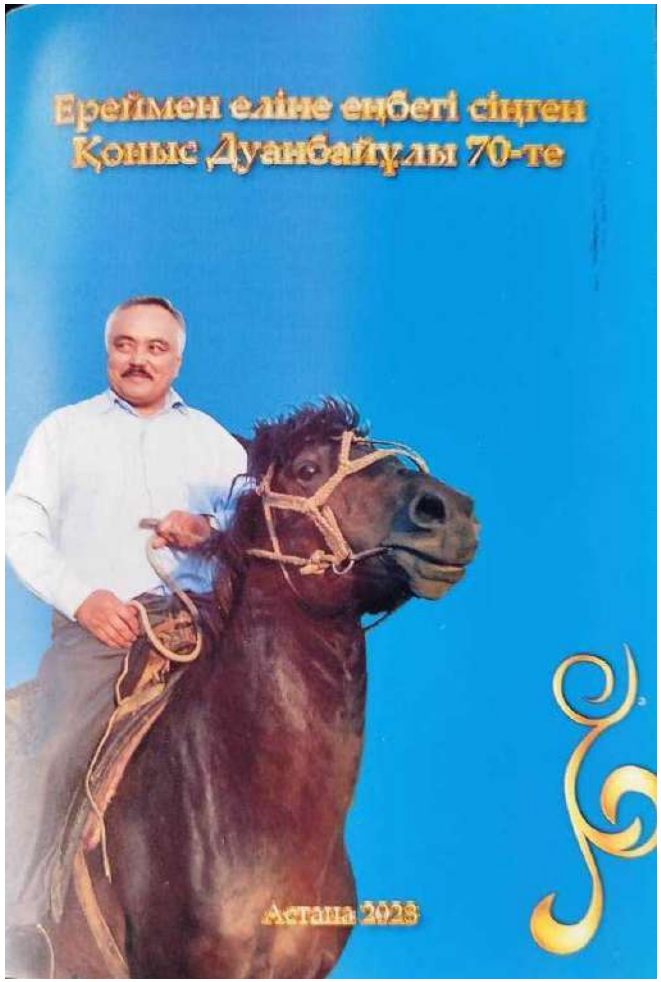

Ереймен еліне еңбегі сіңген
Қоныс Дуанбайұлы 70-те
Құрастырған:М.Б.Әдірешев
Астана 2023, ЖК Атлантида, 44 б.

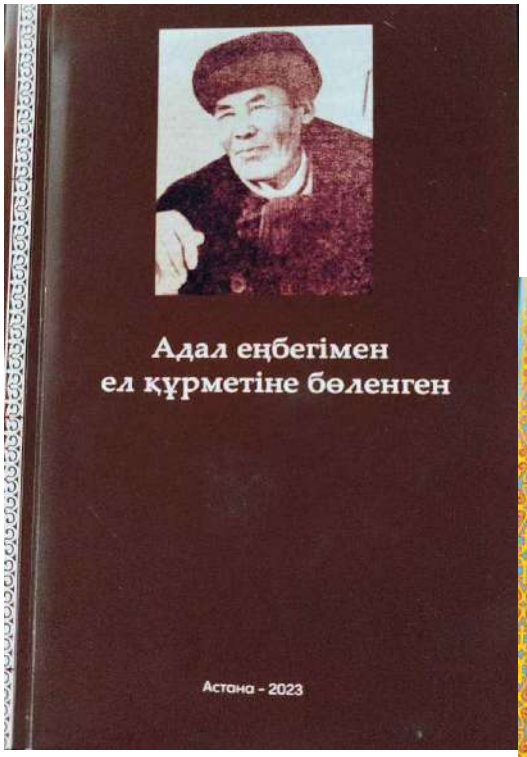
Адал еңбегімен
ел құрметіне бөленген
Астана - 2023

Өнерді асқақтатқан
Елорда
Халықтық хоры
Астана - 2023

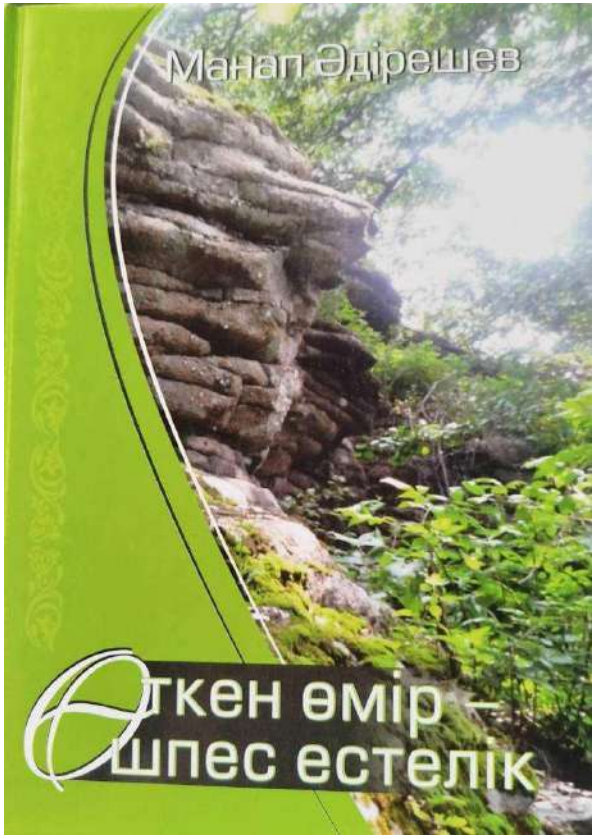
Манап Әдірешев
Өткен өмір –
ұшпес естелік

Өмір белестері

Жалиқбаева
Ядрешев М.
комсорг гр.
Бугумбаев М.
Тыныканбаев

Әкпан Үкібаев
1919-1963 ж.ж.

Газет беттерінде жарық көреген мақалалары

4 БЕТ. Ереймен 9 ШІЛДЕ (9280)

ЖЕР ТАРИХЫ – ЕЛ ТАРИХЫ

9 ШІЛДЕ (9280) Ереймен 7 БЕТ.

Жер тарихы – ел тарихы
М.Әдірешев
“Ереймен” №28
9 шілде 2011 жыл

қойғанмын. Емханадағы дәрігерлер
адамдар, емделушіні тыңдаған, қан қысымын өлшеген, рецепт

МӘДЕНИ МҰРА

ЖҰМЫЛА КӨТЕРГЕН ЖҮК ЖЕҢІЛ

Биыл Ереймен елінде ұлыларды ұлықтау мақсатында *біршама іс-шаралар жүзеге аспақ. Өздеріңізге белгілі, былтыр Атан мен Жантай батырларға ескерткіш-бюст орнатылып, батырлар аллеясының алғашқы негізі қаланды.*

Енді атақты Мәмбеттің бес қасқасы атанған Досай, Ақпан, Бура, Тайлаққа ескерткіш-бюст қою мәселесі алға тартылып отыр. Оны ұйымдастырушы Төлеубай Иманжүсіпұлы Сәтжанов ақсақалдың ұсынысы бойынша, құрамына А. Әлжанов, А. Баймолдин, Қ. Омаров, Ө. Ержанов, С. Байболсын, М. Әдірешев, Ө. Сарқұлақов, С. Жүнісов кірген ұйымдастыру алқасы құрылды, игі істің алғышарты жасалды. Ұйымдастыру алқасының төрағасы болып Өмірсерік Ержанов бекітілді. Ескерткіш-бюст орнату мәселесі аудан әкімі Т.Қ. Мұханбеджановпен келісілді. Ескерткіштің қойылатын орны сәулеттік сызбамен, қала әкімінің рұқсатымен белгіленді.

Қаржы жинақтау мәселесі Қ. Омаров пен С. Жүнісовке тапсырылды. Дегенмен бұл іске алқа мүшелері түгелдей атсалысуы қажет деген ұсыныс та айтылды. Ескерткішті биылғы жылдың тамыз айының соңында Конституция күні қарсаңында ашуға жоспар белгіленіп отыр.

Сонымен қатар, алқа мүшесі Сайлау Байболсынға Қанжығалы руының тарихын жазу тапсырылды. Бүгінгі күні С. Байболсын Қанжығалы руының шежіресіндегі Қанжығалылар тұрақтаған елді мекенге іссапарға шықты. Енді ол Қостанай, Аягөз жанындағы Қанжығалылар тарихын зерттеп, зерделеп, ата-бабамыз турасында үлкен еңбекті алға тартпақ. А.Баймолдинге міндеттелген тиісті қаржы көзіне қатысты мәселе өз шешімін табуда.

Дегенмен, мақсатты істің оңайлықпен реттелмейтіні белгілі жағдай. Сондықтан, Ерейменнің барша халқы қолдау жасап, бастаған бұл ісімізге демеу болайық. Өткенсіз бүгін жоқ демекші, ел үшін, жер үшін, қазақ халқының болашағы үшін кезінде бар өмірін сарп еткен ерлерімізді, тарихымызды жаңғыртып, ел екенімізді дәлелдейік, ағайын!

М. ӘДІРЕШЕВ,
аудандық мәдениет және тілдерді дамыту бөлімінің басшысы ұйымдастыру алқасының мүшесі.

Жұмыла көтерген жүк жеңіл
М.Әдірешев
Ереймен №23
14маусым 2014 жыл

КІТАПХАНА -- ЖАҢА ҒИМАРАТТА

Тәуелсіздік алғаннан бері, ел көлемінде ауқымды өзгерістер болып жатқаны бәрімізге аян.

Жер-жерлерде жаңа өндіріс орындары, жол тораптары, зауыт, фабрикалар ашылып, халықтың әл-ауқаты жақсарды. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың тікелей нұсқауына сай мектептер, ауруханалар да жаңа талапқа сай салынып, халық игілігіне арналып жатыр.

Осындай бір жаңалық Ерейментау ауданының Павловка ауылында да іске асты. Кезінде, оңтайландыруға ілігіп, қирауға жақын қалған Мәдениет үйі биыл әжептеуір ажарланып қалды. Бюджеттен бөлінген 7,5 миллион теңгеге бұл ғимараттың төбесі, бу қазандығы, екінші қабаты жөнделді.

Бірақ, әбден тозығы жеткен үйде әлі де көп жұмыс істеу қажеттігі күн тәртібінен түскен жоқ. Осы орайда, Павловка ауылының белді азаматтары Ө.Т.Сарқұлаковтың, Е.Ө.Өтесіновтың, Р.Қ.Бестаевтың Павловка мәдениет үйінің екінші қабатында кітапханаға арналған бөлмелерді жөндеуге демеуші болғанын айтуды парызымыз деп санаймыз.

Өміртай Төлеубайұлы өз шотынан 300 мың теңге бөліп, жөндеуге қажетті барлық құрылыс материалдарын алып берді. Есен Өтесінұлы электр жүйесін жөндеп, бөлмелерге жарық әкелді. Рамазан Қарабатырұлы ақшалай жәрдем көрсетті.

Біз бұл азаматтардың мәнді көмегін, ауданымыздағы мәдениеттің өркендеуіне жасаған азаматтық қамқорлығы деп білеміз. Қашанда ел қамын ойлайтын мәрт жігіттер еліміздің болашағына, жас жеткіншектердің жан-жақты болып өсуіне жағдай жасап, ел тынысынан шет қалмайды. Осындай ойлы биіктерден көрінген, мақалада аталған қамқор пейілді адамдарға шексіз ризашылығымызды білдіреміз.

М.ӘДІРЕШЕВ,
мәдениет және тілдерді дамыту бөлімінің бастығы.

Кітапхана – жаңа ғимаратта
М.Әдірешев
“Ереймен” №141-142
13 желтоқсан 2008 жыл

● РАЙОННЫЙ СМОТР НАРОДНОГО ТВОРЧЕСТВА

„Астананың гүлденуі — Қазақстанның өркендеуі“

В нашем районе завершился районный смотр под девизом: «Астананың гүлденуі—Қазақстанның өркендеуі».

В этом году в нем приняло участие 14 сельских округов, ДМШ, ДДТ и ПЛ-18.

Только из сельских округов в этом смотре приняли участие более 130 коллективов народного творчества, а это 1182 участника. Особенно порадовали умелой организацией этого мероприятия коллективы художественной самодеятельности Павловского, Бозтальского, Селетинского, Новомарковского, Изобильненского и Благодатненского сельских округов. Неплохо выступили коллективы Бестогайского, Койтасского, Тургайского и Звенигородского с/о.

В ходе проведения смотра мы увидели новые таланты, новые коллективы. Так в селе Селетинском появились три новых танцевальных коллектива. Отличились своим выступлением ансамбли «Әжелер» сел Олжабай батыра, Павловки, Селеты, Новомарковки, Новодолинки, Ажы (Койтасский с/о). Порадовали зрителей вокальная группа «Подруги», фольклорный коллектив «Зустричи» (Новомарковка). Особенно отличились постановкой пролога «Ел тірегі-Бәйтерек» коллектив художественной самодеятельности Бозтальского сельского округа. Артистично выступили тамашисты из села Ажы А. Махметова, Д. Боранбаева, К. Халелова. Выделились своим прекрасным вокальным исполнением Владислава Балкенова с песней «Червона Руту», Айман Нуржанова «Астана — ел жүрегі», Алдияр Алдасугуров, исполнивший песню «Астана» из села Олжабай батыра, Хабай Бахытгуль, Олег Барабашов, Айгерим Алпысбаева, Ануар Зейнеп из села Павловка, Кинас Владимир, Идрисова Анар из села Изобильное, Тимченко Александра, Мамбур Александра из села Звенигородка, Азат Жанибек из села Бозтал, Алимбаева Айнур, Сулейменова Миргульсум, группа «К» из села Новодолинка.

Лучшие из лучших выступили на гала-концерте победителей районного смотра, который состоялся 29 марта в городе Ерементау.

М. АДРЕШЕВ,
председатель жюри смотра народного творчества.

«Астананың гүлденуі – Қазақстанның өркендеуі»
“Ереймен” №36-37
1 сәуір 2006 жыл

САЙЛАУДЫҢ БАҚЫТЫ

ӨТКЕН жұмада Ерейментау ауданының Бозтал елді мекенінде өлең өнеріне кешіректеу қадам басқан Сайлау Жылқыбаевтың «Бозталда қалған қолтаңба» атты өлеңдер жинағының тұсаукесер рәсімі болып өтті.

Бұл кітаптың беташарын жазған Қазақстанның белгілі жазушысы, мемлекеттік сыйлықтың лауреаты Дүкенбай Досжан: «Сайлау Жылқыбаев кейінгі кезде жарқ етіп шыққан дарынды, қаламы жүйрік, қиялы қанатты ақындарымыздың бірі. Жазмыш жазуы айқын, әрі айшықты. Өлеңді өндіріп жазады. Жай ұйқас қуып жазбайды, тірі сөзді жүрегінен төгіп жазады. Ең ғанибетті сөзді сезіне біледі», деп баға берген екен.

Расында да, Сайлаудың қай өлеңін оқымасаң да шым-шымдап жүрегіне тараған өлең қуаты өзіңді терең сырларға батырады. Әсіресе, туған жерін, өскен ортасын жырлағанда қыран аттай жорғалайды.

Сайлаудың тырнақалды өлеңі 1981 жылы жазылған екен, бірақ, бұл шығармасын ешкімге жария қылмай, құпияда сақтаған сияқты.

Өлеңнің аты «Махаббат»:

«Махаббат болып сен келіп
маған,
Ғажап әлемге жасадың қадам.
Біздерге сыйлап әсем
гүлдерін,
Құлпырып еді, гүл жайнап
далам» - деп, махаббаттың құдіретін табиғат тылсымын теңестіріп жіберуі, сол кезде-ақ оның жүрегінде ақындық ұшқынның пайда болғанын сездірсе керек, бірақ сонан соң жылдар өтіп жатса да, Сайлау өлеңге бас ұрмай тұрақтап қалған.

Негізі алғашқы өлең шығарткан махаббат өзі жырлағандай:

«Жарқ етіп өткен жұлдызы
секілді
Сен кеттің мүлде қолыма түспей» - деп, махаббатқа деген өкпесі өленге жалғасқан сияқты.

Араға 20 жыл салып жан әкесінің рухымен тілдесу арқылы, оның бейнесін сомдап «Әкені аңсау» өлеңімен жыр тұғырына қадам басты.

«Жұбатшы мені, табиғат
Нөсерлетсін, жел соқсын
Мына танда ақиқат
Сен жоқсың, әке сен жоқсың» - деп, басталатын бұл өлеңі –

«Өтпедің «Терең өзектен»
Сіміріп кәусар ауасын
Баспадың тасын жел өпкен
Қайтарған дерттің дауасын –

сияқты мұңды шумақтарымен, жалғасып оқырман қауымды үлкен ойға жетелейді.

Сайлаудың ансары дала. Табиғаттың әр құбылысын байқағыш, сол өлеңдерді оқып отырып өзіңді сол табиғаттың ішіне кіріп кеткендей боласың. «Дала»атты өлеңінде:

«Дала – дастан
Жазылмаған дала – жыр
Түсіне біл, тілін оның таба біл.
Таңғажайыптарын сырын
бүгіп ішіне
Жатқан жоқ па анау дөң мен
ана қыр
Я болмаса:
«Дала – тірлік
Ұқсайтұғын ақынға,
Далаға кел
Оны бір күн сағын да
Көктемде сен көрер едің
қырлардың

Тербелгенің оранып ап сағымға – деген жолдар дала құдіретін көз алдыңа әкелгендей болады.

Сайлаудың негізгі мамандығы суретші болғанымен ол бірнеше өнердің тізгінін қатар ұстап жүрген дарын иесі. Лирикалық жанрларын оқи отырып, Сайлаудың әйтеуір өлең жазсам деген ниеттен емес, шынайы жан тебіренісінен туған дүниелер екеніне көзіңіз жетеді. Кітап 200-дей өлеңімен жарыққа шықты, Бозтал жұртшылығы үлкенді-кішілі болып, өз елінен туған кіндік қаны тамған ақынына дән риза, бәрі жиылып өз тумасына ат мінгізіп мәре-сәре болды.

Әсіресе, сол кешті ұйымдастырушылар ауыл әкімі Сәуле Нұртайқызы, карт ұстаз Клара Құдайбергенқызы, кітапты шығаруға демеушілік жасаған ер жігіттер Ысқақ Нұртазин, Серік Елшібаев және Бозталдың бір топ азаматтары Сайлау ақынының бұл қадамына ризашылықтарын білдіріп, «Бауырым, қаламың ұшталып, дәрежеңе өссін, келешекте майталман ақындардың ортасынан көрініп, Ереймен елінің «Бозталдай жұртының атағын шығар» - деп батасын берді. Ылайым солай болғай!

М.ӘДІРЕШЕВ,
аудандық мәдениет және тілдерді дамыту бөлімінің бастығы

Сайлаудың бақыты
М.Әдірешев
“Ереймен”№50
11 желтоқсан

ДЕНЬ СЕЛА В БЛАГОДАТНОМ—СЛАБО

По установленному графику районного отдела культуры в селе Благодатном 14 июля прошел праздник—День села.

Выступившие на открытии праздника старожилы Жусупбаев М. Ж., Баяхметов К. А., Карапыш М. Ф., осветили весь исторический путь села со дня поселения переселенцев из России в 1897 году. И с тех пор аул Олжабай-батыра стал именоваться селом Благодатным.

За сто лет село пережило много событий —национально-освободительную борьбу 1916 г., годы революции, военного коммунизма, НЭП, голод 1932 года. С 1928 года с. Благодатное—центр Еркеншиликского района, чуть позже — колхоз им. Калинина, затем, с 1962 года—совхоз «Казахстанский». Сейчас, разделившись на несколько крестьянских хозяйств, село Благодатное переживает сложный период, видимо поэтому на празднике села присутствовало мало народа. В своем «Арнау» местный акын Ш. Кадуов, воспевая достижения села, подчеркнул пассивность местного населения. Тем не менее организаторы праздника — методист по делам молодежи и спорта М. Жагипаров и библиотекарь Г. Ахметова—постарались провести праздник по особому сценарию. Была подготовлена хорошая концертная программа, где с задором выступили ансамбль «Ажелер», Е. Уналов, М. Алдасугуров и др. Особо понравились зрителям выступления юного дарования Серикбаева Дулата и маленькой танцовщицы Жумановой Мадины. Как всегда на сцене блистал И. Балкенов песнями собственогно сочинения, одна из них—«Ауылымды сагындым».

В театрализованном представлении особо отличилась Аканова Айша, представлявшая символ—«Жер ана». Она предоставила и свои поделки на выставку прикладного искусства. В выставке приняли участие и дети из Благодатненской средней школы.

Плохо то, что в стороне от празднования остались руководители хозяйствующих на территории субъектов, ими не было оказано материальной помощи в проведении праздника. Не были сельским акиматом вовлечены к празднованию дня родного села ни школа, ни больница, ни другие коллективы, имеющиеся на его территории.

М. АДРЕШЕВ,

заведующий райотделом культуры.

День села в Благодатном-слабо Ерейментау №87 26 июль 2000 год

Туған жер өзің жайлы сыр шертеді
Ерейментау нұры № 10
8 маусым 2019 жыл

ТУҒАН ЖЕР ӨЗІҢ ЖАЙЛЫ СЫР ШЕРТЕДІ

Басы - 3 бет

Алыс шалғай жатқан елді мекендерге кинолар жеткізіліп, халықтың ризашылығын тудырды. Осындай әдет еңбегімен кезге түскен ағамыз кеңі кешікпей аудандық, мәдениет бөлімінің меңгерушілігіне жоғарлатылды. Сол жылдағы аудандық газеттің редакторы Айзахметов ағамыз бір жылдық жоғарғы оқу курсине аттанғанда, аудан басшылары Айтмұхамед ағамызды еңбек демалысынан шақырып алып, редакторлық қызметті атқаруға міндеттеген екен. Осының өзі ақ ағамыздың аудан көлемінде белді қызметтерді атқара алатын талабы кең жас екенін көрсетіп тұрған жоқ па. Жеңгеміз Үміт апай: «Айтымым, жұмыстан шаршау, қажу дегенді білімді. Әсіресе газетке редактор болғанда, газеттің түп нұсқасын үйге алып келіп қателерін түзеп, мақалаларды өңдеп таң атқанша отыратын. Сонсон бір екі сағат көз ілдіріп, суық сумен шайынып алып жұмысқа кетуші еді»- деп еске алады. Ағамыз, бұл жұмыстардың талабына байланысты ауданның түпкір-түпкірін аралап, халықтың, тұрмыс-тіршілігін, көңілінің шыққа жанын –шыққа жағдайында өмір сүріп жатқанын көзбен көрді. Бірде аудандық партия конференциясында осы жағдай жөнінде үлкен мәселе көтеріп, аудан-ның әлеуметтік жағдайы, мәдени тұрмыстық ахуалы туралы ашына сөз сөйледі. Бұл жоғарыдан келген, облыстық Кеңес атқару комитеті төрағасының орынбасары Жақыпбек Жангозиннің ұнап, аға өмірінің көлешегіне үлкен жол салып берген еді. Сол кісінің ұсынысы бойынша аудандық партия комитетінің хатшысы Ташмағамбетов Кәкім ағамызды Қарағандыда жаңа ғана ашылып жатқан партия мектебіне жібереді. Ағамыздың осы бір өмір бастандағын, өліміндін танымал журналист Ілияс Қарағозин өзінің «Озбырлыққа дес бермей, әділдікті ту еткен» атты көлемді мақаласында жазыпты. Шынында да бүгінгі күннің бөгінен көз тастап, айтуға оңай, бірақ арпалысы көп, ұлттық кадрларға деген немқұрайдылы көз қарас етек алған заманда алған бетінен таймай өзінің кім екенін дәлелдеген бідің ағамыз Айтекең болды. Ерейменнен түлеп өскен ақын, журналист Амангелді Жұмабек – «... әділетті, әділдікті өдіпетсіз заманнен күтпей, өз жолы, ұстанған бағытынан айнымай жүрп өтуге бар білігі мен парасаттылығын қарсықоя білген бір адамкім десек, ол – Ерейменнің Сұңқарқасынан самғаған қыран мінезді Айтмұхамет Жәнәйдарұлы-деп дал бағасын берген екен. Сол батыр мінездің жетегімен, партия мектебін қызыл дипломға бітірген ол, Изобильный кеңшарының партком хатшылығына жіберіледі. Бұл тың эпопеясында , тың жерлерді игеру мақсатында жаңадан ашылған кеңшар болатын. Шешімсіз жатқан проблемалар шаш етектен еді. Ағамыз бұл тұста да өзінің ұйымдастырушылық қабілетімен ауыл халқын жаңа биіктерге жетелей білді. Бірақ сол кездегі аудан басшыларының кадрлардағы іріктеуде ұлттық мамандарға сенімсіздік танытып, шовинистік пиғылды ұстанып отырғаны Айтмұхамед ағамызға жақпайтын. Нәтиже кешеуде аудандық өндірістік-әуметтік басқармасының бастығы Д.Пимшейнге айтып та жүді. Ол кезде партияның беделі шамалы шектетілгін, ел көлемінде өндірістік басқармалықтардың билігі жүрп тұрған уақыт еді. Бұл ауданды билеп –тестеп отырған Пимшейн, шалғай жатқан Изобильный кеңшарының партком хатшысының бұл ескертпелерін құлақта да ілмеді. Жастық жігер қуысын ба, кезекті бір аудандық партия конференциясында Айтым ағамыз, өзін мазалап жүрген бұл мәселелерді ортаға салып, аудан басшысының бұл сәясатын қатты сынға алды. «Сасқан үйрек артымен су-ғиді» -демекші, бұндай тегеурінді күтпеген аудан басшысы: –«Жәнәйдаров жағамнан алып жұмыс істететін емес, бір амалын тауып құтқасыңар»- деп жоғары жақа телефон шалумен болды.

Ақысы дегенінде жетті. Арада жарты жыл салып, бір күнінің ішінде жедел телеграммамен облыс орталығы Ақмолаға шақырылған Жәнәйдаров Айтым Қорғалжын ауданының «Баршын» совхозының директоры болып шыға келді. Шындығына келгенде бұл тосын шешімге келісім беру оңайға түспеді. Ақмоладан 250 шақырым, Қорғалжынан 150 шақырым алыс шалғайда жатқан бұл елді мекен, Айтымға жер түсіріндай көрінді. Оның үстіне облыс басшылары ойлануға да мұрша бермеді. Тәңертең шешімді айтасың-деп кәбинеттеннен шығарып салды. Түні бойы ден-бешіп, ұйқысыз таңды атырған Айтекең: - «Бір алланың басқа салғанына көнейін. Баршындағылар да өзім сияқты пенде шығар. Тіл тәбысармыз. Алаңа бетімнен кері қайтқан дұрыс болмас»-деп шешімге келді. Сейтіп Баршын елінде ағамыз басқандай 9 жыл еңбек етті. Бұл кезеңде ауыл тұрғындарының алеуметтік жағдайы өте төмен болды. Көп жұмысшылардың отбасында біспана да болмаған еді. Ол турасында Өйтекең өзінің бір естелігінде – «Баршын жаңадан құрылған жой совхозының орталығы болды. Онда 4-5 қана екі пәтерлі үйлер болды. 57 қойшылар орналасқан мекендердің тұрғын үйлерінің жартысынан көбі тебесі сыланбаған, қамыс пен талдан жаба салған, бір бөлмеде бес-алты бақан тіреу ретінде қойылған жеркепелер болатын. Қой қоралардың іргесі ескі көңнен, қамыстан салынған. Аурухана, мәдениет орындары, мектеп, бала бақша деген мүлде жоқ еді» -деп жазыпты. Барған жерінің бұл келеңсіз жағдайы қазанына құт болып құйылды. Бірақ ол кезде бері де оңайтқы. Кеңестер Одағының мүлгі болатын. Біліп тиген қайыры шаруашылықтағы дарияның, тамшысындай болғаны ғана екіншіті»-деп жазыпты. Ағамыздың бұл жетістіктерін жоғары жақ бағалай білді. Енді оны басқа жұмыстарда сынап көруді ұйғарып, небір қызметтерге басшы болуға ұсыныстар да түсе бастады. Айтекен, Целиноградтың іргесіндегі «Воздвиженский» кеңшарын таңдады. Өз қолымен жасаған «Баршын» кеңшарын, кимаса да, есіп келе жатқан балапандарына жоғарғы білім беру, оларды жеткізу де бұл шешімге негіз болғаны түсінікті.Сол кезде шаруашылық керестіктілері арта қалған бұл «Воздвиженский» кеңшары ағамыз басқарған төрт жылда миллиондаған табысы бар іргелі шаруашылыққа айналды. Осындай ер мінезді, жұмысқа адал, ұйымдастырушылық, қабілеті жоғары ағамыздың, өмір баспалдақтары аудандық, облыстық деңгейден кеңеді. 1972 жылдан бастап Целиноградтағы облыстағы Атбасар ауданындағы өндірістік ауыл шаруашылығы басқармасының бастығы, Макин аудандық атқару комитетінің төрағасы, Ақмола облыстық ауыл шаруашылығы басқармасы бастығының бірінші орынбасары, бөлімдерді Ақмола облыстық атқару комитетінің Еңбек және әлеуметтік мәселелер жөніндегі комитетінің бастығы сияқты үлкен лауазымды қызметтердің тұтқасын ұстады, және оны абыроймен атқарды. Ел, халық еңбектері елеусіз қалған жоқ. «Халықтар достығы», екі мәрте медалмен, Қазақ ССР Жоғарғы Кеңесінің грамотасымен марапатталды. Бірнеше мәрте аудандық, облыстық кеңестің депутаттығына сайланды. Ағамыздың бойына біткен тағы бір қыры, оның жазуға деген құмарлығы. Жұмыс басты бола жүріп, қалт еткен бос уақытында отыра қалып мақала жазу, іс-сапармен облыс, қала, ауыл-аймақты аралап жүріп, тылсым табиғаттың көркемдігін суреттейтін өлең шумақтарын дүниеге келтіру ақын жанды , әдебиет пен өнерді жанындай жақсы көретін ағамыздың өмірлік серігі , алла берген еншісі деп түйіндедік. Ағамыздың қаламынан ереймен елінің тумасы, қоғам қайраткері Аманжол Қалықов жайлы «Шынар ағаш шында өседі», атақты Ақтан Төлеубаевқа арнаған «Қайран,Ахтан қорған еді ел-жұртқа», атақты ғалым Нұрғали Қадыровқа арналған «Ғұлама ғұмыр» атты мақалалары, әдемілік пен жан сезімін өрнектеген жиырма шақты өлең топтамасы сол пікірдің дәлелі болмақ. Ағамыз туралы айта беретін әңгіме жетерлік. Кезінде ол турасында Ілияс Қарағозин, Жанат Түгелбаев, Амангелді Жұмабек баспа беттерінде жыр қып жазған, одан қалды өзінің баласы Жанат бас болып 2007 жылы «Айтмұханбет» деген құнды кітапты жарыққа шығарған. Өмір өзен. Тоқтаусыз аға береді. Кешегі алшаң басып арамызда жүрген ақпейіл, адал, ауызын ашса жүрегі көрінетін Айтекеннің мәңгілік сапарға аттанғанына да 15 жылдай болыпты. Бірақ артына өшпестей із салып кеткен аға бейнесі Ерейменнің аспанында, тау-тастарында, орман тоғай өзендерімен бұлақтарында. Ол ел жұртының жүрегінде мәңгілік сақталмақ.

Манап Әдірешев
Ерейментау ауданының
Құрметті азаматы

Aqmola – adaldyq alańy

1 Тұрмыстық жеңілдіктер жою және азаматтарға жайлы жағдайлар жасау

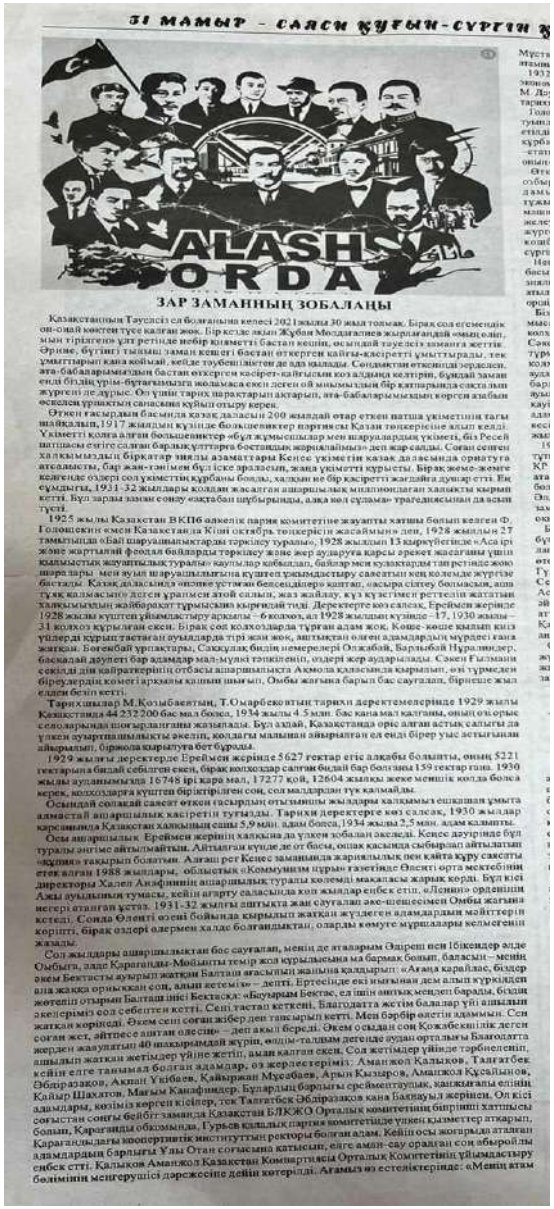

31 МАМЫР – САЯСИ ҚҰҒЫН-СҮРГІН Ж

ALASH ORDA

ЗАР ЗАМАННЫҢ ЗОБАЛАҢЫ

Қазақстанның Тәуелсіз ел болғанына келесі 2021 жылға 30 жыл толмақ. Бірақ сол егемендік он-ондай көктем туып келгені жоқ. Бір кезде ақын Жұбан Мұқаметжанов жырлағандай «мың өлім, мың тірілгенде» ұлт ретінде небір қияметті бастан кешіп, осылардай тәуелсіз заманға жеттік. Әрине, бүгінгі таңдағы заман кешуі бастан өткергін қайғы-қасіреті ұмытырады, тек ұмыттырып қана қоймай, кейде тәубешілікке де ақылады. Сондықтан өткенінді зерделеп, ата-бабаларымыздың бастан өткерген қасірет-қайғысын көз алдына келтіріп, бүгінгі заман екпіндігінің ұрпақ-бұтағымызға жолмасқа екені дегенмен, ұлтымыздың бір қатпарында сақталып жүргені де дұрыс. Өз-үшін тарих парақтарын ақтарып, ата-бабаларымыздың көргенін ізбасын есіңізге ұрпақтың санасына құйып отыру керек.

Өткен ғасырдың басында қазақ даласын 200 жылдай отар етken патша үкіметінің тағы шайқалып, 1917 жылдың күзінде большевиктер партиясы Қазан төңкерісіне ұйып кеңді. Үкіметті қолға алған большевиктер «бұл жұмысшылар мен шаруалардың үкіметі, біз Ресей патшасы емірге салған барлық құқықтарға бостандық жариялаймыз» деп жар салды. Соған сенген халқымыздың бірқатар зиялы азаматтары Кеңес үкіметін қазақ даласында орнатуға атсалысты, бар жан-тәнімен бұл іске ыждаһаспен, жаңа үкіметті қолдады. Бірақ жемісі-жемісі келгенде өздері сол үкіметтің құрбаны болды, халқын не бір қасіретті жаңалық дүниеге әкелді. Иә, ұмтылғыш, 1931-32 жылдары қолдан жасалған ашаршылық миллиондаған халықты қырып кетті. Бұл зарды заман сөзіне «ақтаған шұбырынды, алқа-қол сұлама» трагедиясынан да асын түсіп.

1925 жылы Қазақстан ВКПб өлкелік пария комитетінде жауапты хатшы болып келген Ф. Голощекин «мен Қазақстанда Кітәй октябрь төңкерісін жасаймын» деп, 1928 жылдың 27 тамызында «Бай шаруаларын ақтарды тәркілеу туралы», 1928 жылдың 13 қыркүйегінде «Аса ірі және жартылай феодал байларды тәркілеу және жер аударуға қарсы әрекет жасағаны үшін қылмыстық жауапшылық туралы» қаулылар қабылдап, байлар мен қолқалардың таңертеңгі жоқ шаруалары мен жұмысшылардың күшін ұйымдастыру саяси мен қоғамдық жұмыс бастады. Қазақ даласында «өлшеп үстаған бесеуділер» қиратып, «асыра сілтеу болмасын, аша тұяқ қалмасын» деген ұранмен атой салып, жаз жайлау, күз күзеймен реттелін жататын халқымыздың жайбарақат тұрмысына қиындай түсті. Деректерге көз салсақ, Еренмен жерінде 1928 жылы күштеп ұйымдастыру арқасы - 6 жылдың ішінде -17, 1930 жылы – 31 колхоз құрылған екен. Бірақ сол колхоздарда тұрған адам жоқ. Көше-көше қылып киіз үйлерді құрып тастаған аулдарда тірі жан жоқ, аштықтан өлген адамдардың мүрдесі ғана жатқан. Бөгенбай ұрпақтары, Саққұлақ биділ немерелері Оразбай, Барлыбай Нұралиндер, бақалдай дәулеті бар адамдар мал-мүлкі тәркіленіп, өздері жер аударылады. Сәкен Ғұмаров секілді діни қайраткерлігін отбасы ашаршылықта Ақмола қаласында қырылып, өзі түрмеден біреудердің көмегі арқасы қалып шығып, Омбы жағына барып бас сауғалап, бірнеше жыл елден бөлініп кетті.

Тарихшылар М.Қозыбаевтың, Т.Омарбековтың тарихи деректемелерінде 1929 жылы Қазақстанда 44 252 200 бас мал болса, 1934 жылы 4.5 млн. бас қана мал қалғаны, оның өзі орыс селоларында тоғытылғаны жазылады. Бұл аздай, Қазақстанда әріс алған астық сатылты да үлкен ауыртпалықты әкелпі, қолдағы малынан айырылған ел енді бірер ұяс астықтанын айырылып, бірмола қырылуға бет бұрды.

1929 жылғы деректерде Еренмен жерінде 5627 гектар егіс алқабы болыпты, оның 5221 гектарын ғана бидай сеңілген екен, бірақ колхозқар салған бидай бар болғаны 159 гектар ғана. 1930 жылы ауданымызда 16748 ірі қара мал, 17277 қой, 12604 жылқы жеке меншік иелда болса керек, колхозларға күштеп біріктірілген соң, сол малдардан тұқ қалмайды.

Осындай солжай саясат өткен ғасырдың отызыншы жылдары халқымыз ешкашан ұмыта алмастай ашаршылық жағдайын тудырды. Тарихи деректерге көз салсақ, 1930 жылдар қарсаңында Қазақстан халқының саны 5,9 млн. адам болса, 1934 жылы 2,5 млн. адам қалыпты.

Осы ашаршылық Еренмен жерінің халқына да үлкен зобалаң әкелді. Кеңес дәуірінде бұл туралы әңгіме айтылмайтын. Айтылған күнде де от басы, ошақ қасында сыбырлап айтылатын «құпия» тақырып болатын. Алғашқы рет Кеңес заманында жариялылық пен қайта құру саясаты етек алған 1988 жылдары, облыстық «Коммунизм шұғыласы» газетінде Өскемен орта мектебінің директоры Халел Аязбаевтың ашаршылық туралы көлемді мақаласы жарық көрді. Бұл кісі Ақмола ауданының тумасы, кейін ағарту саласында көп жылдар еңбек етіп, «Ленин» орденінің иегері атанған ұстаз. 1931-32 жылғы аштықта жан сауғалап ана-шешесімен Омбы жағына кетеді. Соңда Өлеңті өзені бойында қырылып жатқан жұрттың адамдардың мәйіттерін көріпті, бірақ өздері өлермен халде болғандықтан, оларды көмуге мүмкіндіктері келмегенін жазады.

Сол жылдары ашаршылықтан бас сауғалап, менің де аталарым Әдірешев бікеңдер әлде Сыбыртқа, әлде Қарағанды-Мойынты темір жол құрылысына ма бармақ болып, баласын – менің Әкем Бектасты ауылы жатқан Балтай ағасының жанына қалдырып: «Аманда қарайлас, біздер ала жаққа орнығып, сол ақшы кетемін» – депті. Ертеңінде екі ымырмен дем алып, күрмілдеп жетпейтін отырып Балтай інісі Бектасқа: «Бауырым Бектас, ел ішін аштық мекеннен барады, біздің әкелеріміз ел сеңбеттен кетті. Сені, тастап кеткені, Благодатта жетім балалар үйі ашылып жатқан көрінеді. Өкем сені соған жібер деп тапсырып кетті. Мен бәрібір өлетін адаммын. Сен соған жет, әйтпесе аштан өлесің» – деп ақыл береді. Әкем өзіндай соң Қожабекшілік деген жерден жазушылар 40 шақырымдай жүріп, өлдім-талдым дегенде аудан орталығы Благодатта ашылып жатқан жетімдер үйіне жетіп, аман қалған екен. Сол жетімдер үйінде тәрбиеленіп, кейін елге танымал болған адамдар, өз жерлестеріміз: Аманжол Қалыков, Талғатбек Әбдіразаков, Ақиан Үйібаев, Қайыржан Мұсабаев, Арын Қызыров, Аманжол Құсайынов, Қайыр Шахатов, Мағзым Канафиндер. Бұлардың барлығы ерейментаулық, қанжығалы елінің иегері атанған ұстаз. 1931-32 жылғы аштықта жан сауғалап ана-шешесімен Омбы жағына кетеді. Соңда Өлеңті өзені бойында қырылып жатқан жұрттың адамдардың мәйіттерін көріпті, бірақ өздері өлермен халде болғандықтан, оларды көмуге мүмкіндіктері келмегенін жазады.

Сол жылдары ашаршылықтан бас сауғалап, менің де аталарым Әдірешев бікеңдер әлде Сыбыртқа, әлде Қарағанды-Мойынты темір жол құрылысына ма бармақ болып, баласын – менің Әкем Бектасты ауылы жатқан Балтай ағасының жанына қалдырып: «Аманда қарайлас, біздер ала жаққа орнығып, сол ақшы кетемін» – депті. Ертеңінде екі ымырмен дем алып, күрмілдеп жетпейтін отырып Балтай інісі Бектасқа: «Бауырым Бектас, ел ішін аштық мекеннен барады, біздің әкелеріміз ел сеңбеттен кетті. Сені, тастап кеткені, Благодатта жетім балалар үйі ашылып жатқан көрінеді. Өкем сені соған жібер деп тапсырып кетті. Мен бәрібір өлетін адаммын. Сен соған жет, әйтпесе аштан өлесің» – деп ақыл береді. Әкем өзіндай соң Қожабекшілік деген жерден жазушылар 40 шақырымдай жүріп, өлдім-талдым дегенде аудан орталығы Благодатта ашылып жатқан жетімдер үйіне жетіп, аман қалған екен. Сол жетімдер үйінде тәрбиеленіп, кейін елге танымал болған адамдар, өз жерлестеріміз: Аманжол Қалыков, Талғатбек Әбдіразаков, Ақиан Үйібаев, Қайыржан Мұсабаев, Арын Қызыров, Аманжол Құсайынов, Қайыр Шахатов, Мағзым Канафиндер. Бұлардың барлығы ерейментаулық, қанжығалы елінің иегері атанған ұстаз. 1931-32 жылғы аштықта жан сауғалап ана-шешесімен Омбы жағына кетеді. Соңда Өлеңті өзені бойында қырылып жатқан жұрттың адамдардың мәйіттерін көріпті, бірақ өздері өлермен халде болғандықтан, оларды көмуге мүмкіндіктері келмегенін жазады.

Мұстафа қажыдан 6 ұл, 3 қыз өрбіген екен. Сол аштық заманында барлығы опат болып, атымыз Халық деген ұғынды балаңнан қалған жалғыз тұяқ менмін» – деп жазыпты.

1932-33 жылдары Ұлы Даланы шарпыған ашаршылық жөнінде, оның себеп-салдары, экономикалық және демографиялық зардаптары туралы Т.Рысқұлов, О.Исаев, Ғ.Мүсірепов, М. Дәулетқалиев, Қ.Қуанышев сынды қайраткерлер И.В.Сталинге арнайы хат жазып, бұл тарихта «Бесеудің хаты» деген атпамен белгілі.

Голощекин ұстанған теріс саясаттың себебінен жер-жерде халық бас көтерін, наразылықтар туындайды. Сол кезде осылай басқотерулердің 372 мәрте болғаны 1992 жылдары ғана жарияланды. Жалдайдың тым ушыққанын білгіп отырған И.Сталин: «Үлкен көтерілістерде үлкен құрбандар болатыны заңдылық» немесе «Бір адамның өлімі – қасірет, миллионның өлімі –статистика» – деп айтыпты. Сол жылы Голощекин Мәскеуге ауыстырылып, Қазақстанға оның орнына Мирзоян басшылыққа келеді.

Өткен ғасырдың отызыншы жылдары Кеңес үкіметінің өз халқына жасаған тағы бір озбырлығы – репрессия, яғни жазықсыз құғын-сүргін болды. Сталиннің: «Социализм дамыған сайын, тап жауларының қарсылығы өрши түседі» – деген жаңсақ тұжырымдамасынан кейін, бүкіл ел қорқыныш пен үрейде болды. Сталиндік жазалау машинасына іліккендер атылды, айдалды. Зиялылар, ұлт көсемдері «халық жауы» деген желеумен «ұштіктің шешімі» арқылы жазаланды. Репрессия жалпы Кеңес елі бойынша жүргенімен, одан бұдан қазақ халқы өлшеусіз зардап шекті. Ұлтымыздың ішін жыпындегі қошбасшылары, зиялылар, оқығандар, саяхаткерлер, ақын-жазушылары осы құғын-сүргіннің құрбаны болып мәңгілікке кете барды.

Негізгі зиялылардың құғынды жиырмасыншы жылдардың аяғы, отызыншы жылдардың басында-ақ басталған болатын. Бұл «шаукаңа» алаңдаушылар» деген желеумен алғашқы зиялыларымыз іліккті. Мысалы, жазушы Жүсіпбек Аймұутов Бутырка түрмесінде 1931 жылы атылып кетпен. Ал жалпай құғын-сүргін 1934 жылы С.М.Кировты өлтіргеннен соң, одан сайын өршіді.

Біздер алысқа бармай-ақ, әңгімемізге өзіміздің Ерейментау өңірінде болған оқиғаларды мысал етсек, Шәкей, Қаратал, Берікқара елді мекендерінде алғаш мойынсерік құрылып, колхозластыру жұмысына арналасқан Баймағамбет Жайнақов деген адам болған. Осы кісіні Сәкен Сейфуллине жақын болғанын деп айтыпты, 1937 жылы тұтқындап, Петропавл түрмесінде атылады. Сол жылы 19 қыркүйекте бір түннің ішінде Боғтал ауылынан 11 колхозшы тұтқындалып, Қарағанды қаласына жеткізіледі. Одан бөлек, Еркіншілік аудиданындағы жерде сибек етіп жүрген тағы да алты боғталдық азамат ұсталады. Бұлардың барлығына «халық жауы» деген айып тағылып, сотталған. Кейін, 1994 жылы Боғтал аудандық туризм Ерженов Елемес атты ақсақал осы адамдар жайлы Павлодардың Үштік комиссиядық комитетінен анықтама алыпты. Сол дерек бойынша, Боғталдан ұсталып кеткен адамдардың бірінші реті 1937 жылдың желтоқсанында «ұштіктің шешімімен» ату жазасына кесілпті. Олар: Дәулетов Қ, Әлімжанов А, Бектұрғанов Ш, Жұмақов А. Қалғандарды 5-10 жылға айдалды. Бұлардың жалпай ауданымыздағы ар ауылда болған.

1938 жылы Бегенбай ұрпағы Пәруаш Көрімұлы атты мұғалім мектепте сабақ беріп тұрғанда тұтқындалған. Он кісі де сол кеткеннен қайтып оралмайды. 2014 жылы Пәруаштың немересі, ҚР Парламент мәжілісінің депутаты Азат Пәруашев Еренмеңде жазықсыз құрбан болған атасының 100 жылдығын атап өтіп, Малтабар мектебінің алдында ұлмат заманда оқыт болғандардың есімдері жазылған ескерткіш тас орнатты. Ал Қойтас ауылының бұрынғы әкімі Әлдебеков Нарман Ажы ауылының арғы жағында, Өлеңті өзенінің бойында ашаршылық заманда қайтыс болғандарға ескерткіш тас орнатып, көмусіз қалған бейіттерді қорғап, дұға оқытып, ас берген екі.

Бала күнімізде «26 тоғыз» деген сөзді жиі еститтік. Сейтсек оқ Елордамыздың түбіндегі, бүгінде Ақмола атанып отырған Малиновка селосында орын тепкен АЛЖИР (Акмолинский лагерь жен изменников родины) лагері екен. Бұл жерде халық жауларының әйелдері жазасын өтеген. Осы арада жазушы Бейімбет Майлиннің жары Гүлжамал, Сәкен Сейфуллиннің жары Гүлбаһрам, Тұрар Рысқұловтың жары Өзіза, Сұлтанбек Қожанованың жайшы Күлжалан, Сейітқали Мендешевтың жары Дәмеш, Нығмет Нұрмақовтың қосағы Зәуіпқа, Сәдуақас Аспендияровтың жары Рабиға, КСРО маршалдары М.Н.Тухачевскій мен А.С.Енукидзенің әйелдері. т.б. әйелдер талай жылдар тұтқында болған. Сол кез әйелдердің ішінде Сағадат атты келіншек Қазақстан комсомолы Орталық Комитетінің бірінші хатшысы болған Қайсар Тәшітовтың жайшы екен. Бұл кісі ерейментаулық Түгелбек Сәлкенағамыздың анасының інісінің қызы.

Сонымен, отыз жетінің құғын-сүргіні жайлы айта берсе әңгіме таусылмас. Бұл туралы жүздеген кітаптар жазылған, оңдаған фильмдер түсірілгенін біламіз. Біздер де осы бір қаралы жылдарды еске алу қарсаңында аудандық газеттің бетінде бірер ауыз пікір білдіріп, өткен замандағы қасіретті оқиғаны бүгінгі ұрпақтың зердесіне салғанды жөн көрдік.

Мақат әдірешев, аудандық тарихи-өлкетану мұражайының қызметкері

Зар заманның зобаланы М.Әдірешев

Ерейментау ақпарат №49

9 желтоқсан 2021 жыл

«АРХИВ 2025» АРНАЙЫ ЖОБАСЫН ОРЫНДАУ-ӨМІР ТАЛАБЫ

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ

Бүгінгі таңда Ерейментау ауданында Елбасы ұсынған «Рухани жаңғыру» бағдарламасын орындау бағытында біршама жұмыстар атқарылуда. Бағдарламаның арнайы жобасының бірі **«Архив-2025»** деп аталады. Бұл жобаның ауқымы кең. Халқымыздың тарихи санасын қайта жаңғыртып, ата-бабаларымыздан қалған мәліметтерді жинақтап, жүйелеп іске асырсақ өзіміздің өткен тарихымызға деген жаңаша көзқарас қалыптастырған болар едік. Осындай мақсатпен Ерейментау аудандық архивінің екі қабатты ғимаратына бас сұктық.

Бұл ғимарат өткен ғасырдың 50 жылдары салынған, кезінде теміржол ауруханасы, одан соң №8 кешкі жастар мектебі болған еді. 1987 жылы бұл ғимараттың екінші қабатында аудандық архив ашылып, И.Г.Гуртовенко сол мекеменің басшысы болып тағайындалған болатын. Бертіндері аудандық архивке С.С.Сыздықов басшылық жасап, 2010 жылдан бастап бұл мекемеге Е.А.Алексеева басшылық жасауда. Елена Анатольевнаның айтуынша, аудан архивінің басты міндеті мемлекеттік ұжымдардың құжаттарын есепке алып, сақтау, азаматтардың әлеуметтік сұраныстары мен ұсыныстарын орындау, жеке тұлғалардың сұрауы бойынша әртүрлі құжаттар мен ақпараттар беру болып табылады.

Осы таңда аудандық мемлекеттік архивте 50 мыңға тарта құжаттар жинақталыпты. Бұл құжаттардың дені (200 ге тарта) колхоз, совхоз, аудандық мекемелер мен ұжымдардың тапсырғандары. Бір айыбы аудан архивінде ауданымыздың 18-19 ғасырларға жататын құжаттар жоқ десе болғандай. Жиналған құжаттарды сараласақ 1987 жылға шейінгі құжаттар мүлде аз, олардың басым бөлігі облыстық архивтерде қалып қойса керек. Негізі жинақталған құжаттар екі мерзімге бөлінген. Еркіншілік ауданы құрылған 1928 жылдан бастап, тәуелсіздік алған 1991 жылға дейін және 1991 жылдан бастап бүгінгі күнге дейін. Бүгінгі күні архив ұжымы Ел басының «Рухани жаңғыру» бағдарламасын орындау мақсатында біраз жұмыстар атқарыпты. Атап айтқанда бүкіл құжаттарды цифрландыру жұмыстары жүргізілуде. Сонымен

кешкі жастар мектебі болған еді. 1987 жылы бұл ғимараттың екінші
қабатында аудандық архив ашылып, И.Г.Гуртовенко сол мекеменің басшысы болып
тағайындалған болатын. Бертіндері аудандық архивке С.С.Сыздықов басшылық жасап, 2010
жылдан бастап бұл мекемеге Е.А.Алексеева басшылық жасауда. Елена Анатольевнаның
айтуынша, аудан архивінің басты міндеті мемлекеттік ұжымдардың құжаттарын есепке алып,
сақтау, азаматтардың әлеуметтік сұраныстары мен ұсыныстарын орындау, жеке тұлғалардың
сұрауы бойынша әртүрлі құжаттар мен ақпараттар беру болып табылады.

Осы таңда аудандық мемлекеттік архивте 50 мыңға тарта құжаттар жинақталыпты. Бұл
құжаттардың дені (200 ге тарта) колхоз, совхоз, аудандық мекемелер мен ұжымдардың
тапсырғандары. Бір айыбы аудан архивінде ауданымыздың 18-19 ғасырларға жататын
құжаттар жоқ десе болғандай. Жиналған құжаттарды сараласақ 1987 жылға шейінгі құжаттар
мүлде аз, олардың басым бөлігі облыстық архивтерде қалып қойса керек. Негізі жинақталған
құжаттар екі мерзімге бөлінген. Еркіншілік ауданы құрылған 1928 жылдан бастап, тәуелсіздік
алған 1991 жылға дейін және 1991 жылдан бастап бүгінгі күнге дейін. Бүгінгі күні архив
ұжымы Ел басының «Рухани жаңғыру» бағдарламасын орындау мақсатында біраз жұмыстар
атқарыпты. Атап айтқанда бүкіл құжаттарды цифрландыру жұмыстары жүргізілуде. Сонымен
қатар архив жұмысын, ондағы құжаттарды насихаттау мақсатында көрнекі құралдар
шығаруды да қолға алған екен. Ролан деп аталатын көрнекі құралдың біреуі Тәуелсіздік
алғанға дейінгі аудан тіршілігіне арналса, екіншісі бүгінгі таңда тәуелсіздік тарихын паш
ететін фотоқұжаттардан тұрады. Бұл ралаттармен архивтің оқу залында тарихи сабақтар,
аудан көлемінде экскурсиялар өткізіп тұрады. Енді бір қолға алған жұмыс жеке тұлғаларға
қатысты құжаттарды жинақтау. Солардың бірі арнаны қорапқа салынған құжаттар Ерсейменің
ардақты аксақалы, Ұлы Отан соғысының ардагері, соғыс алдында Еркіншілік аудандық
комсомол комитетінің бірінші хатшысы болған, соғыстан қайтқан соң аудашның жауапты
қызметтерін атқарған Атығаев Іолым ағамызға арналған екен. Ағамызға тиесілі не бір суреттер,
Алғыс хаттар,Мадақтама,Мақтау грамоталары, ордендік, медальдық кітапшалар, аға жайында
жазылған газеттік мақалалар, мінездемелер, өмірбаяны пәпке-пәпке болып топтастырылған
екен. Қаран отырып 1918 жылы дүниеге келген Іолям атамыздың өмірбаяны арқылы
ауданымыздың өткен тарихынан хабардар боласың Өйткені бәріміздің ата-аналарымыз сол
заманда өмір сүріп, аштықты, репрессияны,соғысты, соғыстан соң ел шаруашылығын
қалпына келтіруғын эпопеясы сынды тарихи баспалдақтарды бастан кешірген. Бұл да тарих.
Сондықтан аудандық «Рухани жаңғыру» кабинеті аудан тарихына қатысты құжаттарды
аудандық архив ұжымымен бірігіп, жарыққа шығару бағытында жұмыс жасамақ.

М.Б.ӘДІРЕШЕВ,
Аудандық «Рухани жаңғыру» кабинетінің меңгерушісі

“Архив 2025” арнайы жобасын орындау - өмір талабы

М.Әдірешев

Ерейментау ақпарат №31

5 тамыз 2021 жыл

ТАҒДЫР ТАЛҚЫСЫНА ТҮСКЕНДЕР

Өткен XX ғасырдың ел басына түсірген ауыртпалығы жайлы бүгінгі күні аз жазылып жүрген жоқ. Сол зобалаң заманның зауал-зарын, қасірет-қайғысын әр ауыл, әр отбасы тартқаны тағы да шындық. Ел басынан өткен сол бір қатыгез заманға байланысты мына бір естелікті Қуншалған өңіріндегі Шәкей ауылының тумасы, бүгінде Қарағанды облысының Молодежный кентінде тұрып жатқан еңбек ардагері Кошер Әлімбаев ағамыздан естіп едім. Көшекен 32 жыл шопан болып ақылы қой өсіріп, ерен еңбегінің арқасында бұрынғы Целиноград облыстық партия комитетінің мүшесі, облыстық кеңестің депутаты болған адам. «Еңбек түбі – сары алтын» демекші, 100 саулықтан 100-110 қозы алып, Ерейментау ауданы бойынша алдыңғы қатардағы еңбеккерлердің бірі болғанын біледі. Сол еселі еңбегі ескерусіз қалмай, «Құрмет белгісі», I және II дәрежелі «Еңбек Даңқы» ордендерімен, жеті мәрте Социалистік жарыстың жеңімпазы деген тосбелгімен марапатталған болатын. Шопандық кәсіптің қыр-сырын ақтарып отырып ағамыз: «Мен үшін шопандық қиын бола қойған жоқ, өйткені жастайымнан жетімдіктің ащы дәмін татып, өмірдің соқтықпалы соқпағынан өттім. Анам менің әкеме тұрмысқа шыққанда отызда ғана екен. Соған дейінгі 30 жылда көмгеен азабы болмапты. Алғашқы құдай қосқан қосағы ел ішінде беделі зор, сауаты бар Иіс деген азамат екен. Осы Иіс 1939 жылдың қысында милициядан бой тасалап қашып жүрген Әбдіраман байдың немересі Арынғазыға жаны ашып көмектеспек ниетпен әйеліне:

-Рахима, сен бүгін бір қазанға ет сап, тағы бір қазанға су қайнат. Анау айдалада қаңғып жүрген Арынғазыға бір жақсылық жасайық. Елдің азаматы ғой, кісі өлтірген жоқ. Ары таза. Күн болса бораң, ешкім сезе қоймас. Бүгін оған біздің үйге түс деген хабар бердім, – дейді.

Бұл кезде Арынғазы әскерден қашып, Қуншалған тауының бір ұңғыр паналарын абанды» аталып жүрген кезі екен. Түнің бір уағында үлкен тұрған бораң даусымен ешкімге сездірмей Арынғазы ақырындап терезе қағып, үйге кіреді. Қазанда қайнап тұрған ыстық суға рахаттана жуынып, дайындаған дәмді ішіп алған соң, қалған етті қоржынға салып, енді ауылы белмеге шыққақ болған сәтте, біреулер есікті дүрсілдете қағып: «Арынғазы, шық далаға, сен осындасың! Иіс, есігінді аш та, шығар Арынғазыны, әйтпесе сотталасың!» – деп даусталды.

Арынғазы сонда: «Ай Иіс-ай, істеген жақсылығың Алладан қайтсын, бірақ сендерге кесірім тиді-ау. Бүгін келгенімді біреу жеткізген ғой. Мен оларға оңайлықпен алдырмаймын. Рахима, сен «Арынғазы бұнда жоқ, есікті ашпаймын» деп аналарды алдандыра бер, ал Иіс екеуміз қораның сырт қабырғасын бұзайық. Атымның басы мен кудесі сыйға болды, мен оларға жоқпын, –деп екеуі қора жақты шығады да, қабырғаны бұза бастайды. Өзден соң әкбеғағымен қорадан атын шыққан Арынғазы:

-Мен мұндамын, оларға тиіспе, олардың жазығы жоқ! –деп Бас Шәкейдің тұсындағы биік төбеге қарай шаба жөнеледі. Арынғазының түнді жарған айғайын естіген милиция тұтеген бораңда оның қалай қарай шауып кеткенін ажармай, жан-жаққа гүрсілдетіп атқылай бастайды. Бірақ бұдан еш нәрсе шықпайтынын білген олар есікті теуіп ашып, терезені сындырып, «бандыны паналаттың» деген айғышен Иісті кісеңдеп, сол түні аудан орталығы Благодатқа алып жөнеледі. Рахима апамыз жалғыз қызын құшақтап, зар еңіреп үйде қала береді.

...Бірақ Иіс ұсталып кеткенмен, тіршілік қылу керек. Рахима колхоздың сиыр қорасын тазалап, малдарын жайлап, ай сайын бірер рет аудан орталығында қамауда жатқан Иіске жазылатын тамақ апарып тұрады. Благодат Шәкейден 30 шақырым жерде. Таң ата шыққан апамыз түске қарай жетіп, күйеуімен жүздесе алмай, әкелген тамағын күзетшіге беріп, жазылып үйге қайтады екен. Қыстың күні қысқа, тез батады. Сол жылдары қаскыр да қатты болыпты. Ауылда керосин, солярка деген таппы, шуберекті тоқ майға доналатып алып, жолда Сайтанды,лап өткенде соңы жағып, қаскырларға сес көрсетіп, әйтеуір құдай сақтайды. Сейтіп жүрін көктемге ілігеді. Осылай тағы бір жолы түрмеге күйеуіне келгенде, еден жуатын бір әйел:

-Ой, бейшара Рахима, немеиеге келе бересін жоқ күйеуіңе. Оны сол айдап әкелген күні ұстап тастаған, – депті.

Бұны естіген Рахима төбесінен жай түскендей болып, сол арада есінен танып құлайды. Бірақ құдай басқа салған тауқыметке қарсы тұрар амал жоқ, сәлден соң есін жиып, орнынан тұрып, тағдырына лағнет айтып, Шәкейге қайтады. Бірақ Рахиманың бұл көрген қорлығы қасіреттің алды ғана екен.

Күйеуі Иіс ұсталғанда, Рахиманы бірге тұтқындамаған себебі, колхоздың малын қыстан шығару үшін адам күші керек еді. Мал өріске шығып, ауысы көкке ілінген кезде, «қызылжағалылар» Шәкейге арнайы келіп, «халық жауының қатыны» деген желеумен Рахиманы тұтқындап, аудан орталығына алып кетеді. Екі-үш рет тергеуінің алдына барған ауылдың сауатсыз әйелі не деп жауап берсін. Ақыры сол бетімен сотталып, халық жауларының әйелдерінде арналған лагердің (АЛЖИР) тұтқыны болып шыға келеді.

Жан-жағын солдаттар қоршаған ел далада мал қорасы секілді етіп салған барақтарға қамалған бұлардың тұрмысының ауырлығын айтып жеткізу қиын. Күнделікті жейтін тамақтары тәңертен және кешке беретін дәмсіз ботқа. Сонан соң абалаған иттері бар күзетшілердің қоршаумен қол жағасындағы қамысты шабады. Дайындалған қамыспен барақтың төбесін жабады, өздеріне төсеніш қылады, қу сабаңды пешке жағып, аз да болса бойларын жылытады.

Бірде қамыс шауып жатқанда, лагердің қоршауына қайыршыға ұқсақ бір сәтте адам топ балалармен келіп, «алыңдар, жендер» деп тас лақтыра бастайды. Соның бір түйірі Рахима апайдың жанына түседі. Бұл ағарған не нәрсе деп қолына алып қараса, кәдімгі құрт екен. Жанындағыларға сыбырлап: «Жиналдар, жинап алыңдар, бұл құрт екен» – деп айтуға үлгереді. Сол екі ортада ағпен шауып келген күзетшілер оларды қамышын астына алып, қуып тастайды.

1942 жылдың көктемінде лагерге отарлап қой әкелінеді. Лагерь басшыларының талабы бойынша қойларды қырқып, жүнінен шұлық, қолғап, кеудеше тоқып, майдан даласындағы әскерлерге жіберу. Әр тұтқынға кәдімгідей норма белгіленіп, қатаң қадағалап, жұмыстан жүргізе бастайды. Әйтседе, мал келген соң, тұтқындар оңала бастаса керек. Қойдың сүтін ішіп, өлген малдың етін пышақ қылып, тіршілік жасайды. Ал Рахима апамыздың деше бітімі іріленсу болғансын ба, не бір қиын жұмыстарға жібереді екен. Басқа түскен қиындыққа мойынсұнбаған ол кісі кейін бір есіне түскенде баласы Кошерге: «Біздерді қойшы, оңбағандар үлкен бастықтардың сотталған әйелдеріне қырғидай тиіп, дамыл бермейтін, не бір ауыр жұмыстарға салып, жандарын қинайтын» – деп айтып отырады екен.

1945 жылы соғыс аяқталған хабарды естіген тұтқындар, сәл бізді босатсаң шығар деген үмітте болды. Дәл сол кезде лагерде ерт шығып, тұтқындардың біразының киімдері, құжаттары жанып кетеді. Бұндай оқиғадан соң лагерь басшылары өздері дағдырып қалса керек. Содан сол жылдың жазында бір топ тұтқындарды ашық машинеге салып, №6 қой совхозы деп аталатын Қызырбай деген жерге жеткізеді. Бұл жерде совхоздың қойларын саулап, үкіметтің тапсырған жоспарын орындау керек екен. Бұлар ол кезде құжаттары жоқ, бірақ бес бостандығы бар азаматтар санатында болса керек. Рахима апамыз сонда жүріп, Бекарыстан деген ақсақалдың ақылымен Хамзе деген адамға тұрмысқа шығады. Хамзенің жасы ол кезде 58-де екен, ал Рахиманың 30-дан жаңа ғана асқан кезі болса керек. Тұрмыс құрған соң Хамзе атамызбен келісіп, апасының қолында қалған Шолпан деген қызын алдыртады, ал ұлын Кикібай руының үлкені Қабрахман деген адам Омбы қаласындағы өзен флоты училищесіне тапсырған екен. Ол бала сол кеткеннен хабарсыз жоғалады. Хамзе мен Рахима 10 жылдай жанұя болып, жұрт қатарды өмір сүріп, алты бала дүниеге әкеледі. Маған бұл естелікті жеткізуші Кошер ағамыз осы алты баланың үлкені.

-Сол зардаптың шет жағасын мен де көрдім, – деп әңгімесін жалғады Кошекен. - Әкеміздің жастай қалған соң, бала болсам да еңбекке араласып, анама қолғанат болдым. Мектепте де үлгерімім жаман болған жоқ. Анам колхоздың сауыншысы. Тапқан табысы айына төлейтін 16 рубль. Жасым 18-ге толғанда, өзіммен бірге оқыған Рымкеш атты қызбен сөз байласып, шаңырақ көтердік. Бірақ дәл сол жылы тағы бір полеге душар болдық. Ауылдың көп жақсыларымен бірге менің де аттарым колхоздың егінінде түсіп кеткен екен. Ауыл белсенділері шу көтеріп, «потрава», егінді бұздырды деп, бізді отбасымызға 16 рубль айыппұл салды. Алды-артқа ақпасыз тойымсыз кеткен, бұздай соманы төлеу біз үшін үлкен салмақ. Анамыз ауылдық кеңестің төрағасы барып: «Менің табысым 16 рубль, анау салықты қалай төлеймін. Жесір кемпірге жасап жаттқан бұл не қиянат?» –деп өтініш іздемек болса керек. Оған ауыл белсендісі: «Халық жауының қатыны, үкіметтің егінін таптаттырып қарап отырмыз ба, төпеттірем мен саған!» – деп зіркілдейді. Бұл қорлыққа шыдамаған анамыз әйел де болса ашуы келіп, алғі белсендіні алып соғып, ұрып тастаған екен. Әйелдеп таяқ жеген ауылдық кеңестің төрағасы (аты-жөнін айтпай-ақ қоялық) ашуға булығып, қайтсе кек алмақ болып, аудандық әскери комиссариатқа барып: «Әлімбаева деген халық жауының әйелі, баласын әскерге жібермесу үшін әдейі үйлендіріп жатыр» – деп шағымданады. Әскери комиссариатқа да сол керек, әп-сәтте повестка шығып, Кошер ағамызды әскерге алады да жөнеледі. Сол жылы Кенес үкіметі жанадан жарлық шығарып, әскер қатарында қызмет ету екі жылға белгіленіп (бұрын үш жыл болған); арада 1,5 жыл салып Кошекен еліне қайтып оралған екен.

Осы бір қысқа ғана естелікте замана зардабын, бізден бұрынғы буын өкілдерінің, аталарымыз бен әжелеріміздің, ата-аналарымыздың басынан өткен қасіретті баяндамақ болдым. Бұл біріншіден, келер ұрпақ үшін сабақ, екіншіден ел мен жер тарихының қасіретті бір кезеңі.

Маман ӘДІРЕШЕВ,
Ерейментау ауданының Құрметті азаматы

Тағдыр талқысына түскендер
М.Әдірешев
Ерейментау ақпарат №33
19 тамыз 2021 жыл

• РУХАНИЯТ

«ТӘУЕЛСІЗДІК – ТАРИХИ МУЗЕЙ КОЛЛЕКЦИЯСЫНДА»

Халық қол өнері – ғасырлар мұрасы

Біз өнерлі халықпыз! Көшпелі тұрмысқа қажетті бұйымдарды қолдан жасаған бабаларымыздан бүгінгі ұрпағымыз. Қай кезде болмасын қазақтың қолөнері өз құндылығын жойған емес. Қолөнершілер негізінен табиғи шикізаттарды пайдаланып, қарапайым еңбек құралдарының көмегімен тұрмысқа қажетті мүлікпен, әшекейлер жасаған.

Ас табақ халқымыздың байырғы ұлттық бастап қолданып келе жатқан тұтынатын бұйым болып табылады.

Ең алғашқы астаулар Б.З.Б. VII ғасырларда пайда болған. Біздің Бөгенбай батыр атындағы Ерейментау аудандық тарихи өлкетану музейінің қорлерінен орын алған ас табақтар коллекциясына тоқталсақ:

Сіздің назарыңызға ұсынып отырған мына ас табақ диаметрі 54 см. Ортаңғы бөлігінің шеткі тұсында тесігі бар. 1917 жылдан бері Ерейментаудың тұрғыны, білім беру ісінің үздігі Ермек Шортанбайқызының өтбасында сақталған. Бұл астаудың тарихына көз салсақ, анасы тұрмысқа шыққан кезде оның ата-анасы жасау ретінде сыйға тартқан екен. Яғни бұл астаудың тарихы 100 жылдан астам деген сөз. 2012 жылы музейге тапсырылды.

1.1991 музейімізге ашылған кезде Бозтал ауылының тұрғыны Мәкен Бекішқызы атты әжеміз астаулар коллекциясын музейге сыйға берген. Астауша. 19 ғасыр. Диаметрі 54 см, ортаңғы бөлігінің шеткі тұсында тесігі бар.

Келесі астаушаның екі шетіндегі құлақшасы қошқар мүйіз сынығынан жасалған.

1)Мына табақтың диаметрі 14 см, ортасында жырығы бар, шеттері 2темір бекітпемен бекітілген. Тәуелсіздіктің алғашқы жылдары Монголиядан қоныс аударып келген 90 жастағы Дидар Тойтеңқызы атты кейуананың айтуынша, атасы жасаған бұл астауды көзінің қарашығындай сақтаған екен, кейінгі әжеңнің нәтижесінде музейге тапсырылған.

Шебер қолөнершілер жай ағашты тегістеп, жоңып, дәл осындай стіл ас табақ жасап шығарады. Ағаштың сапасына, төзімділігіне баса мән берген екен. Әдеуіт оңай ағаш таңдаған. Астауды кептірілген ағаштан, яғни қайын, қарағаш, үйеңкіден жасаған. Бұндай әдемі ас табақ ақдастарыңды қуанытып әлберетіні сөзсіз. Сонымен қорытындылай келе, ас табақ жасау салтын қайтадан ұмытпай, бағалайық!

Манап ӘДІРЕШЕВ, өлкетанушы

Халық қол өнері- ғасырлар мұрасы Ерейментау ақпарат №04 28.01.2021 жыл

Сегіз қырлы, бір сырлы... М.Әдірешев Ерейментау ақпарат №03

21 қаңтар 2021 жыл

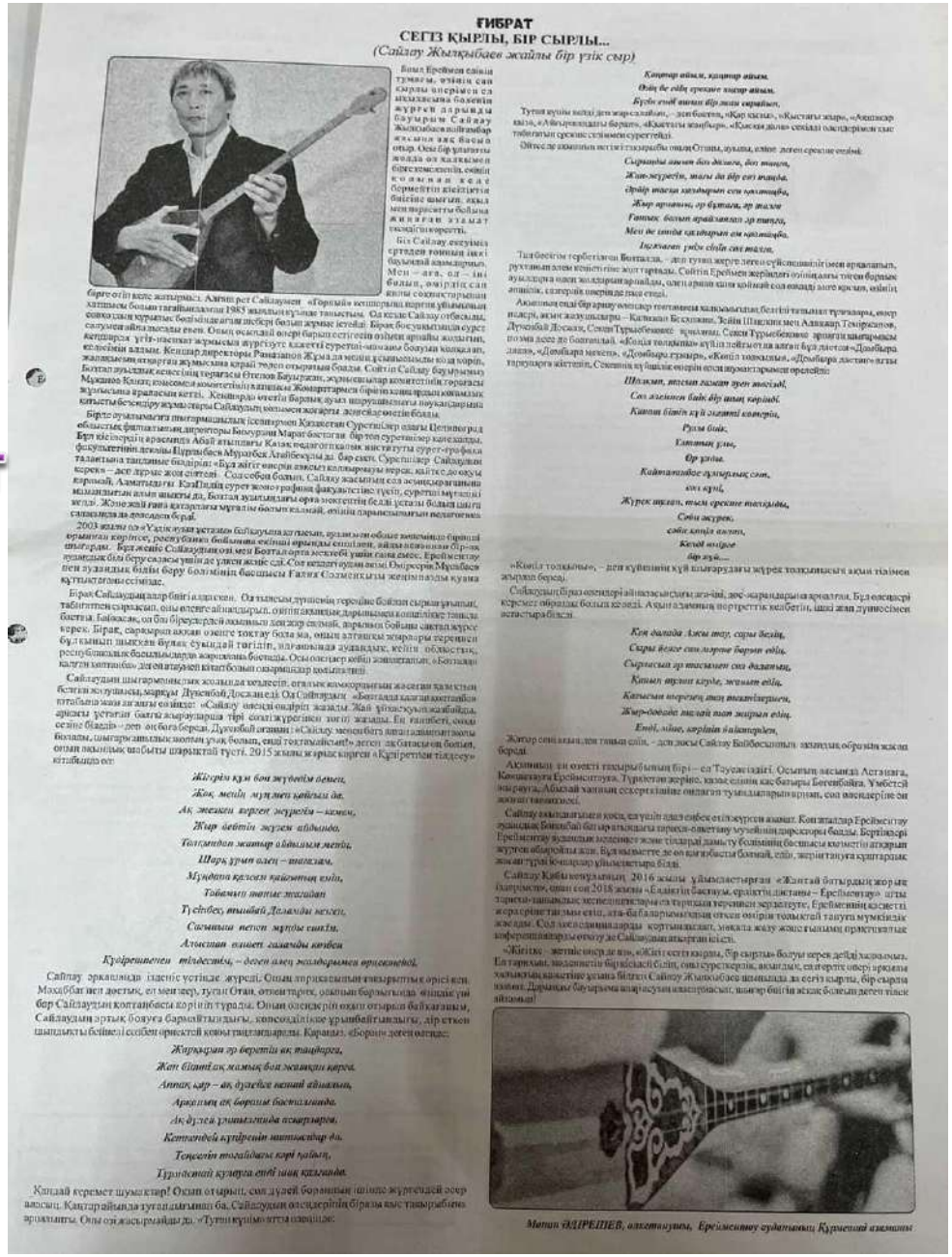

ҒИБРАТ

СЕГІЗ ҚЫРЛЫ, БІР СЫРЛЫ...

(Сайлау Жылқыбаев жайлы бір үзік сыр)

Біз Сайлау екеуміз ертеден танылы іжі бауырмал адамдарыз. Мен – аға, ол – ағы білім, өмірге сай ұлы сөзкостарымен бірге өтіп келе жатырмыз. Алғаш рет Сайлаумен «Горный» кешіндісі портал ұйымының хатшысы болып тағайындалған 1985 жылдың күзінде таныстым. Ол кезде Сайлау отбасылы, ешкімге ұқпаушы болып адамдағы шебері болып жүрмек екенбіз. Бірақ бостандықтың сырт сезуінде ойна ыстаны емес. Оның ортасындағы өнері бірыңғай сезігеннің ойнағы арнайы жолдастың, кеңдіктің алдын. Кешкі директоры Рахманов Жұма деп мені қасыңызды, ол – ағы, жалдасын жұмысына кіріп, ерекше ортаны ашуды болды. Сойтіп Сайлау бауырымен Болтаға ауылына келесінің тергаусы өтеулов Бауыржан, жұмысшылар комитетінің тергаусы Мұхаметқали Қонаш, комсомол комитетінің алдыңғы Жомартқаны бірінші комитетінің ортасы жұмысына ұйымдастыруға шақырды. Сайлаудың кешкісін жақсы ойнаушы ретінде ортаға шығыстыны бесінді ұйымдастыруға Сайлаудың кешкісін жақсы ойнаушы ретінде ортаға шығыстыны бесінді ұйымдастыруға.

Бірде ауылымызға шығармашылық іскерлікпен Қазақстан Суреткерлер одағы Целиноград областық филиалының директоры Бокурдин Марат бастаған бір топ суреткерлер келеді. Бұл кісілерді арасында Абай атындағы Қазақ педагогикалық институтты сурет-графика факультетінің деканы Бідірбек Мұратбек Ағайбекұлы да бар екен. Суреткерлер Сайлаудың талантына таңданыс білдіріп: «Бұл жігіт өнерін ешкімге қолқоймауы керек, қайтсе де оқуы керек – деп дірілі жол сілтеді». Солсоңғы болып, Сайлау жасының ең ортасындағысы ретінде, Алматыдағы Қазақ Политехникалық институтының сурет-графика факультетіне түсіп, суретшілер мұғалімі мамандығын алып шықты да, Болтаға ауылдағы орта мектепте бала оқыта жүрді. Және жай ғана қатарлы мұғалім болып қалмай, өнерін пәрмендімен пайдалана білді. Сол кезде Сайлаудың кешкісін жақсы ойнаушы ретінде ортаға шығыстыны бесінді ұйымдастыруға Сайлаудың кешкісін жақсы ойнаушы ретінде ортаға шығыстыны бесінді ұйымдастыруға.

2003 жылы ол «Ұлық ұстаз» ретінде білікпуыл алтасын, ұрпақтың обалы жолымен бірінші ағымнан көрінісе, республиканы бойынша екінші орынды еншілеп, жайлы жолмен бірінші шығарды. Бірақ жеңіс Сайлаудың өзі мен Болтаға орта мектебі үшін сол емес. Ерейментау аудандық білім бөлімінде ауданды білім беру бөлімінің басшысы Ғалым Сәлменқұлы жеңіп алды қуана қатысқанын есіңізде.

Бірақ Сайлаудың адар бинді ағасы ол. Ол ағысын дүниенің тереңіне бойлап сырын ұғынып, табиғатпен сырласып, оны өлеңге айналдырды. Өмірін ақынның дарынымен қоштасуға тоғыстыра бастыр. Байқасаң, ол бір бірлестіктің мүшесінің деңгейде сөзмай, жоғарыны бойлап сөзтап жүре керек. Бірақ, сарыарқа ақынын өзінше тоқтау бола ма, оның алтынсақ жолдары тереңнен бұлқынып шыққан бұлақ сияқты тағылып, ағанағанда аудандық, кейін облыстық, республикалық басылымдарда жариялана бастады. Осы оқиғалар кейін хошпаттанып, «Болтаның қалтасы шіпшіп» деп ой атауын кітап болып шығармақшы қоюлатыды.

Сайлаудың шығармашылық жолы да теңдесіз. орталық жинақтарының жасауда қамтылып бастаған жоқ ұшынды, мәрмұм Дүкенбай, Досжанмен. Ол Сайлаудың «Болтада қалтасы шіпшіп» атталмасы жинағы ой шығы: «Сайлау шексіз өнерді өндіріп жасады. Жай ұйқасқұлы жайбіжіп, арнасы ұстатып бастыр жарылдарда тірі сонат жүрегінен шығып жатады. Ең ғаншеті, оның сезіне біздің – деп ағбота берсін. Дүкенбай ағамнан: «Сайлау мекенбіз ағаз ағамнатынды болады, шығармаларынды жаттап ұлық болып, енді тоқтамайсың!» дегені де бастыр ол болып, оған жаңалық ізденіс ыстыратқай түсті. 2015 жылы жарық көрген «Қаңтарғанда тілдесу» кітабында ол:

Жігерім құм бол жүгерім бемен,
Жоқ, менің мұрнымнан қайтыс де.
Ақ жеңнен көрсет жүрегім – кемем,
Жар бөктін жүзім айдынды.
Толқындар жатар айдынын менің,
Шарқ ұрып өлеп – шыңдаған.
Мұнарда кілсем қайсыдан кеңін,
Тоғаныш тастас жалдан
Тұсінбес, тыныйай Домалды мекен,
Сағынып кетіп мұрнды сынды.
Алыстан келіп ғаламды көзбен
Күлгеншетпен тілдесуі, – дегенді алеу жолдарымен орнекенбей.

Сайлау арқалығы ізденіс үстінде жүреді. Оның ортасындағы ағаларының ортасы кім. Махаббат пен достық, ел мен жер, туған Отан, отыны тарих, оқиғы бармағында «ішінде үш бір Сайлаудың қонтанбасы көрінін тұрады. Оның ортасындағы оқиғы оғырлы бабқаланым, Сайлаудың ортақ болуға бармайтындығы, комсомолдікке ұрынбайтындығы, бір ешкім шыңдықты бейнелі сезбен ортасқай ковы тандыларды. Қарасаң, «Горный деген өлеңде:

Жарқырап ер беретін ақ таңдарға,
Жат біліп ақ жамық бол жаныңнан көрсе.
Аппақ қар – ақ, дүлейлі жаны ағыдым,
Арқалып ақ бораны бастағанда.
Ақ дүлей ұлытылыда ескерілер.
Кеттанбей күтіреміз шыншылар ол.
Теңсеніп тоғайдағы көрі қайын,
Тұрнектай қуыпта енді ішік қалғанда.

Қандай керемет шумақтар! Оқып отырмыз, сол дүлей боранның ішінде жүргендей әсер аласыз. Қаңтарайында туған адамнан ба, Сайлаудың өлеңдерінің бірінде ыс тамырлыны арналыпты. Оны ол жасырмайды да. «Тұтқа күнімнің» ішінде:

Қаңтар айым, қаңтар айым.
Өзің де ойы ортаны ыстар айым.
Бірін ешқ ашып бір жыл ешқайын.

Тұтқа күнім неліді деп жарасалмын, – деп болсаң, «Кір ыстық», «Ыстығы жыр», «Ақпасар ыстық», «Мәрмұрлыдағы бірлік», «Жаңаны жаңбыр», «Қоңыр дала» сияқты ыстық сезімнен сезіне сезімнен суретіңді.

Өйтсе де ыстықты ыстықтағысы оны, Отаны, ауылы, елінде деген ортаны ешқай:

Сырлардың ашып бір дәнмен, бір тапқа,
Жан-жүрегім, тағы да бір сөз тапқа.
Дүйір тасқа ыстарын сен ыстаңдар,
Жыр ортаны, ер бұлтқа, ер жалы
Ғаппақ болып ерайлаңдар ер ортаңа,
Мен де сенде ыстарын ем ыстаңдар.
Іңкәмнен ұқы сіздің сөз тағы.

Тағдыбеттім тербетілген Болтаға, – деп тұтқа жырге деген сүйіспеншілігімен арналатын, рухтанған елем кешіне тіне жол тартады. Сойтіп Ереймен жерінде ортаңдағы тіпсіз бірінші ауылдарға одан жолдарын арнайды, оны ортаңа ыстық қойнай сол ортаңдағы ыстық ортаңдық, ортаңдық ортаңдық сол ортаңдағы ортаңдық ортаңдық.

Ақмолмыз енді бір ортаңдағы ортаңдар тоғатамен ыстықмыз, бестігі тапқанын тұрмаңдар, ортаңдар, мынау жаңаулыдағы – Кәмшаш Бесқоянов, Зейін Шашкин мен Алмаңдар Тоқтасынов, Дүкенбай Досжанов, Сонан Тұрысбекенов ортаңдағы. Сонан Тұрысбекенов ортаңдағы ыстық ортаңдағы поэма деп болатынды. «Қоңыр толқынды» күйін тойлатты алтын бірі дегенде «Домбыра дала», «Домбыра мекен», «Домбыра сұлыпы», «Кеңіл толқынды». «Домбыра дастаны» ағы тарихпен жіктеліп, Сонанның ыстық ортаңдағы ортаңдағы ортаңдағы

Ел-жұртының алдында перзенттік парызын адал атқарған, өз ісіне берік Манап Бектасұлы Әдірешев өзгелерден талантымен, жан-жақты іскерлік қабілетімен дараланып тұрады.

Ерейменге еңбегі сіңген азамат

Біз өз уақытында оның әке-шешесімен көрші тұрдық. Манап жастайынан еркелікке берілмей, оқуына мұқият қарап, мектепте озат оқушы атанды.

Бізмен ұмытылмастай сақталғаны: оның ата-анасымен түскен суреті ұзақ жылдар бойы мектептің Құрмет тақтасында ілулі тұрған еді. Әдесі Бектас Әдірешев жастайынан жетімдіктің ащы дәмін татып, өткен ғасырдың 30-шы жылдары қазақ елін шырмаған аласапыр уақытында Благодат ауылындағы интернатта өсті. Ұлы Отан соғысының бас-аяғын түгелдей көрген сол бір жан өзінің ұрпақтарына әкелік тәрбиесін молынан берген, ауылдастарының алдында беделі зор азамат болды.

Анасы Бадижамал да Баянауыл балалар үйінде тәрбиеленген. Павлодардың педучилищесін тамамдағаннан кейін Ерейменде ұстаздық еңбек жолын бастаған. Ұлы Отан соғысы жылдарында қарпалдай Бадижамал анамыз Жарық пен Ортақшылы ауылдарының мектептеріне директор болып қызмет атқарды.

Анамыздың алдынан талай шәкірттер дәріс алды. Олардың қатарынан мемлекет қайраткерлерін де, білім жолына түскен талымдар мен қарапайым дала еңбеккерлерін де көруге болады. Қиындықты көп көрген бұл жаңұя үлкендерінің басты мақсаты – балаларына тәрбие мен білім беру болды. Сондықтан шығар, Манап онжылдықты үздік бітіріп, Алматының Абай атындағы педагогикалық институтының тарих факультетіне түседі. 1971 жылы оқуын үздік аяқтаған жас жігіт Алматыда қалмай, туған жері Ерейментауға оралып, №2 мектепте орыс сыныптарына тарих пәнінен сабақ бере бастайды. Ол ұмыр бойы Ереймен еліне табан аудармай еңбек етті.

«Талаптыға нұр жауар» демекші, жас жігіттің жігері мен талпынысы ауадан басшыларының назарына түседі. 1974 жылдың тамыз айында Ерейментау аудандық партия комитетінің үгіт-насихат бөлімінің меңгерушісі Сайлаубек Байболатұлы ұсынысы бойынша ол сол бөлімге нұсқаушы болып қабылданады. Қыр-сыры мол қызықты жұмысты Манап тез арада игеріп алады. Бертіндегі ол сол партия комитетінде бөлім меңгерушісі, «Горький» кеңшарының партия ұйымының хатшысы болып жұмыс істеді. Сондай жауапкершіліктің арасында ол Қазақстан Коммунистік партиясының 17 съезіне делегат болып қатысады.

Мен Манаптың ағасы Қайыргелдімен өте жақын араластым. Өйткені, ол үлкенге іні, кішіге ақылды ага бола білді. Өз еліне беделді, тұмасынан көпшіл, ағайын-туысқа бауырмал, достарына мейірімді кісі – үлгері ел ауызында жүрді.

Сол Қайыргелді досым інісін керемет сыйлайтын. Манап болса ағасының айтқан ақыл-кеңесін, ұсыныстарын жерге тастамайтын. Неге екенін білмеймін, ағасы Манап десе ішкен асын жерге қоятын. Менінше бұл да оның жастайынан қалыптасқан ер мінезінен болар деп топшылаймын. Ол өткір, шешен, өз шешімін өзгертпейтін, жасқанбай тура айтатын кесек мінезді азамат болғандығынан болар. Осы мінезі және терең білімі мен өнері оны жаңа белестерге жетеледі.

Ерейментау ауданына бір кездері әкім болған Өміреерік Қайыржанұлы Мұсабаев Манаптың еңбеккорлығын бағалап, 1997 жылы Бөгенбай батыр атындағы қазақ орта мектебіне директорлық жұмыска шақырды. Екі жылдан кейін олжаңа қызмет белестерінен көрінді. Нәтижесінде сол аудан әкімдігінің мәдениет бөлімін 16 жыл бойы басқарды.

Құлдыраң кезеңіне тап болған шақта оның басынан небір қиындықтар өтіп еді. Айта берсе уақыт жетпесі анық. Оның ұйымдастыра білу қабілетінің нәтижесінде мәдениет ошақтарына жан бітіп, 17 клуб, 5-6 кітапхана коммуналдық меншікке қайтарылып, онда қызмет атқаратын штаттық бірліктер бюджеттен нақты өз орындарын тапты.

Аудан көлемінде «Әнші балапан», «Біле жастық» байқаулары, мушәйра ақындар айтысы, халық шығармашылығының байқаулары өріс алды. Жан-жақты ізденістің арқасында Ерейментау облыс көлемінде алдыңғы қатарға шығып, бірнеше рет өзінің биік сапаттағы орнын сақтап қалды. Мысалы, өңірлік халық шығармашылығы байқауларында он төрт рет бас жүлдені, үш рет бірінші орынды алып, қалған жылдары екінші және үшінші дәрежеден көріне білді.

Осы тұста Ерейментау ауданында 200-ге тарта көркемөнерпаздар ұжымы бар. Бұл сол ерен еңбектің жарқын көрінісі дер едім. Соған сәйкес, Манап Әдірешевтің атақ-абыройы көтеріліп. Оның есімі Ақмола облысының «Үздік мемлекеттік қызметкер» Құрмет тақтасына еніп, астаналық өңір басшысының, сондай-ақ, мәдениет басқармасы мен аудан әкімінің бірнеше рет Алғыс хаттарына ие болды. Оған қоса еселі еңбегі үшін оған Ерейментау ауданының Құрметті азаматы атағы берілді. Жеткен жетістіктері үшін бірнеше медальдармен де марапатталды.

Манап Бектасұлы өнелі бәйтеректей тамырын терең жіберген ел азаматы. Әуелден-ақ ол өнегелі ұрпақтың ұйтқысы, ақылшысы болып келеді.

Жасынан абзал жандарға – білікті мектеп ұстаздары: Райхан Бекболатұлы мен Евдокия Леонтьевна елікпен көркем әдебиетті терең оқып, халық ауыз әдебиетінің мұрасынан көп сусындады. Соның әсері ме, әлде тарихқа деген құмарлығы ма, оның қолынан зерделі кең жастарға рухани азық болар мақалалар, кітаптар да аз шыққан жоқ.

Оның ауданның «Ереймен», облыстық «Арқа ажары» газеттерінде жарық көрген көптеген мақалалары өзінің құндылығымен оқырмандар көңілінен шықты. Атап айтқанда, «Ерейменде неміс автономиясын құру уақиғасы», «1916 жылғы Ереймендегі ұлт-азаттық көтерілісі» жайлы мақалалары, «Елдіктің бастауы, Ерліктің дастаны – Ерейментау» атты экспедициядан кейінгі ой толғау сапарнамалық жазбалары еліміздің өткен өмірінен хабар беретін шығармалар.

2014 жылы Манап Бектасұлының көп ізденіс пен толғанысқа нәтижесінде «Ерейментау» атты энциклопедияны жазып шығуы – оның нағыз тарихшы, өлкетанушы екенінің айқын дәлелі болды. Содан кейінгілері: «Өмір өткелдері», «Өткен өмір – өппес белесі», «Қаныжғалы Кинжбай шежіресі» сияқты туындылары оның қаламгерлік қабілетінің тағы бір айғағы болды.

Қазіргі шақта ол туған елінің тарихи мұрасын зерделеп, елеусіз қалған ақын-жыраулар, қоғам қайраткерлері, ерен еңбегі бар батырлардың өнегелі өмір жолдарын айқындау бағытында мандай терін төгу үстінде. Бір айта кетерлігі, өткен жылы Ақмола облысы мәдениет басқармасының ұсынысымен Манап Бектасұлы республикалық «Үздік өлкетанушы» төс белгісімен марапатталды.

«Жақсының жақсылығын айт, нұры тасысын» дейді. Біз ардақты ел азаматына зор денсаулық, берекелі әрі сабырлы өмір тілеймі.

Талғатбек ЖАНАЙДАРОВ,
Қазақстан Республикасы Білім беру ісінің құрметті қызметкері.

Нұр-Сұлтан қаласы.

Ерейменге еңбегі сіңген азамат
Т.Жанайдаров
Арқа ажары №126
26 қазан 2019 жыл

Жетпістің белесіне шыққан аға С.Жылқыбаев Ерейментау ақпарат №01 7 қаңтар 2021

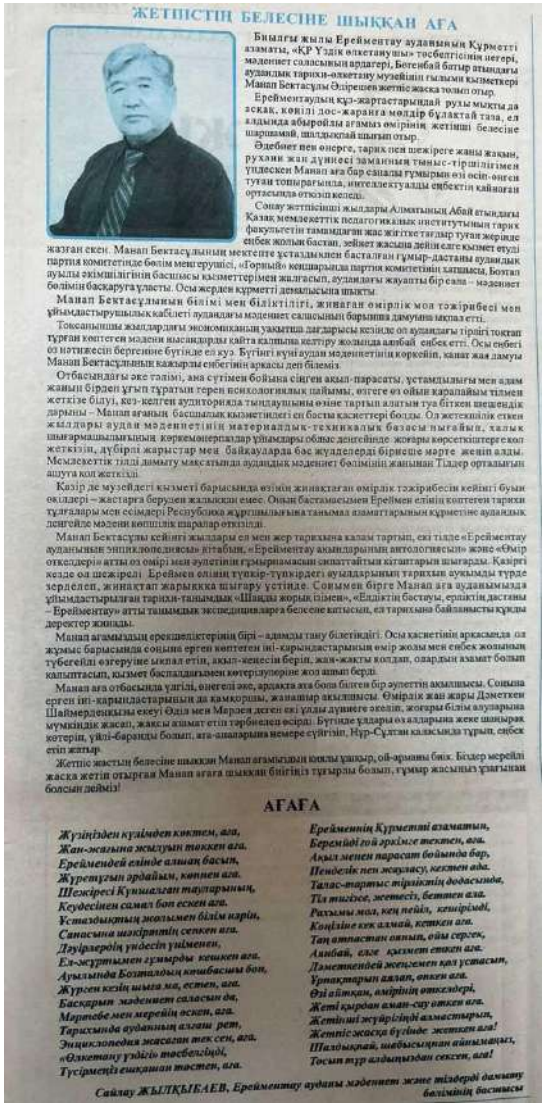

ЖЕТПІСТІҢ БЕЛЕСІНЕ ШЫҚҚАН АҒА

Биылғы жылы Ерейментау ауданының Құрметті азаматы, «ҚР Үздік өлкетану ұйымы» төсбелгісінің иегері, мәдениет саласының ардагері, Бөгенбай батыр атындағы аудандық тарихи-өлкетану музейінің ғылыми қызметкері Манап Бектасұлы Әлірешев жетпіс жасқа толып отыр.

Ерейментаудың құз-жартастарындай рухы мықты да аскақ, көңілі лос-жарнаға-мәдір бұлақтай таза, ел алдында абыройлы ағамыз өмірінің жетпіші белесіне шарпамай, шалдықпай шығып отыр.

Әдебиет пен өнерге, тарих пен шежіреге жаны жақын, рухани жан дүниесі заманның тынысы-тіршілігімен үйлескен Манап аға бар саналы ғұмырын өзі өсіп-өнген туған топырағында, интеллектуалды еңбектің қайнаған ортасында өткізіп келеді.

Соғыс жеткінші жылдары Алматының Абай атындағы Қазақ мемлекеттік педагогикалық институтының тарих факультетін тамамдаған жас жігіт тағдыр тұғыр жеріне еңбек жолын бастап, зейнет жасына дейін елге қызмет етуді жазған екен. Манап Бектасұлының мектепте ұстаздығынан басталған ұмыр-дастаны аудандық партия комитетінде бөлім меңгерушісі, «Горный» кеншарында партия комитетінің хатшысы, Боғалы ауылы әкімшілігінің басшысы қызметтерімен жалғасып, аудандағы жауапты бір сала – мәдениет бөлімін басқаруға ұласты. Осы жерден құрметті демалысқа шықты.

Манап Бектасұлының білімі мен біліктілігі, жинаған өмірлік мол тәжірибесі мен ұйымдастырушылық қабілеті аудандағы мәдениет саласының бағыныш дамуына ықпал етті.

Тоқсаныншы жылдардағы экономиканың уақытша дағдарысы кезінде ол аудандағы тірлігі тоқтап тұрған көптеген мәдени нысандарды қайта қалыпқа келтіру жолында алыбай еңбек етті. Осы еңбегі өз нәтижесін бергенше бүгінде ел-ауыл. Бүгінгі күні аудан мәдениетінің көркейіп, қанат жая дамуы Манап Бектасұлының қажырлы еңбегінің арқасы деп білемін.

Отбасындағы әке тәлімі, ана сүтімен бойына сіңген ақыл-парасаты, ұстамдығы мен адам жанын бірден ұғып тұратын терең психологиялық пайымы, өзгеге өз ойын қарапайым тілмен жеткізе білуі, көз-келген аудиторияда тыңдаушыны өзіне тартып алатын тұа біткен шешендік дарыны – Манап ағаның басшылық қызметтілігі ең басты қасиеттері болды. Ол жетекшілік еткен жылдары аудан мәдениетінің материалдық-техникалық базасы нығайып, халық шығармашылығының көркемөнерпаздар ұйымдары облыс деңгейінде жоғары көрсеткіштерге қол жеткізіп, дүбірлі жарыстар мен байқауларда бас жүлделерді бірнеше мәрте жеңіп алды. Мемлекеттік тілді дамыту мақсатында аудандық мәдениет бөлімінің жанынан Тілдер орталығын ашуға қол жеткізді.

Қазір де музейдегі қызметі барысында өзінің жинақтаған өмірлік тәжірибесін кейінгі буын өкілдері – жастарға беруден жалыққан емес. Оның бастамасымен Ереймен елінің көптеген тарихи тұлғалары мен есімдері Республика жұртшылығына танымал азаматтарының құрметіне аудандық деңгейде мәдени көпшілік шаралар өткізілді.

Манап Бектасұлы кейінгі жылдары ел мен жер тарихына қалам тартып, екі тілде «Ерейментау ауданының энциклопедиясы» кітабын, «Ерейментау ақындарының антологиясын» және «Өмір өткелдері» атты өз өмірі мен әулетінің ғұмырнамасын сипаттайтын кітаптарын шығарды. Қазіргі кезде ол шежіреді Ереймен елінің түпкір-түпкірдегі ауылдарының тарихын ауқымды түрде зерделеп, жинақтап жарыққа шығару үстінде. Сонымен бірге Манап аға аудандамызда ұйымдастырылған тарихи-танымдық «Шаңды жорық іспеңе», «Елдіктің бастауы, ерліктің дастаны – Ерейментау» атты танымдық экспедицияларға белсене қатысып, ел тарихына байланысты құнды деректер жинады.

Манап ағамыздың ерекшеліктерінің бірі – адамды тану білетіндігі. Осы қасиетінің арқасында ол жұмыс барысында соңына ерген көптеген ініқарындастарының өмір жолы мен еңбек жолының түбегейлі өзгеруіне ықпал етіп, ақыл-кеңесін беріп, жан-жақты қолдап, олардың азамат болып қалыптасып, қызмет баспалдақтарын көтерілуіне жол ашып берді.

Манап аға отбасында үлгілі, өнегелі әке, ардақты ата бола білген бір әулеттің ақсақалы. Соңына ерген іні-қарындастарының да қамқоршы, жанашыр ақсақалы. Өмірлік жан жары Дәметхен Шаймерденқызы екеуі Әділ мен Мәрзия деген екі ұлды дүниеге әкелік, жоғары білім алуларына мүмкіндік жасап, жақсы азамат етіп тәрбиелеп өсірді. Бүгінде ұлдары өз аталарына жеке шаңырақ көтеріп, үйлі-баранды болып, ата-аналарына немере сүйгізіп, Нұр-Сұлтан қаласында тұрып, еңбек етіп жатыр.

Жетпіс жастың белесіне шыққан Манап ағамызға іркілмей ізгі ниетпен, ой-арманы биік. Біздер мерейлі жасқа жетіп отырған Манап ағаға шыққан биігіңіз тұғырлы болып, ұмыр жасының ұзағынан болсын дейміз!

АҒАҒА

Жүзіңізден күлімдеп көктем, аға,
Жан-жағына жылулық төккен аға.
Ереймендей елінде алтын басым,
Жүректігім өрдейім, көппен аға.
Шежіресі Күмылдаған тауларының,
Кеудесінен самал боп ескен аға.
Ұстаздықтың жолымен білім ізгіп,
Сапасына шыңдаптың сепкен аға.
Дәуірлердің үнсіз үніменен,
Ел-жұртымен ғұмырды кешкен аға.
Ауылында Боғалының көшбасшы боп,
Жүрген кезің шыға ма, естен, аға.
Басқарып мәдениет саласын да,
Мәртебе мен мерейін өсіп, аға.
Тарихында ауданның алған рет,
Энциклопедия жасаған тек сен, аға.
«Өлкетану үлгісі» төсбелгіңді,
Түсірмеңіз еңкейіп тастен, аға.

Ерейменнің Құрметті азаматы,
Берембі той әрқілы теңтен, аға.
Ақыл менен парасат бойында бар,
Пендешік пен жауапсыз, кектен аға.
Талас-тартыс тіршіліктің додасында,
Тіл тиісіп, жетесіз, бетпен аға.
Рухымы мол, көңіл пейіл, кешірімді,
Көңілінде кек алмай, кешкен аға.
Тәп-ағастан ешпай, өзім сергек,
Алыбай, елге қызмет еткен аға.
Дәметхенмен жеңгемен қол ұстасып,
Ұрпақтарын аялап, өпкен аға.
Өзі айтқан, өмірінің өткелдері,
Жеті қырдан аман-сау өткен аға.
Жетінші жауырынды алмастырып,
Жетпіс жасқа бүгінде жеткен аға!
Шалдықпай, шөбісыңнан айнымаңыз,
Тосып тұр алдыңызда сексен, аға!

Сайлау ЖЫЛҚЫБАЕВ, Ерейментау ауданы мәдениет және тілдерді дамыту бөлімінің басшысы